

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Missä seisot?

Etuoikeuskävely -draamatyöpajan kehittäminen

Kerttu Hanhela, Heidi HUUHTANEN

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Missä seisot?

**Etuoikeuskävely -draamatyöpajan
kehittäminen**

Kerttu Hanhela, Heidi Huuhtanen
Sosionomi
Opinnäytetyö
kesäkuu 2018/2018

Kerttu Hanhela, Heidi HUUHTANEN

Missä seisot? - Etuoikeuskävely draamatyöpajan kehittäminen

Vuosi 2018 Sivumäärä 66

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää yhdenvertaisuutta tukeva draamatyöpaja etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille. Työpaja ja sen kehittäminen toteutettiin työelämälähtöisesti yhteistyössä alakulttuurikeskus Loukon kanssa. Loukko tarjoaa esteetöntä, matalankynnyksen kulttuuritoimintaa. Sen tavoitteena on luoda turvallinen tila, erityisesti marginaaliryhmille.

Työpajan tavoitteina olivat osallistujien huomion kiinnittäminen yhteiskunnan valtarakenteisiin sekä empatian herättelemine marginaaliryhmiä kohtaan. Opinnäytetyön kirjallisen osuuden tavoitteena oli tuottaa tietoa etuoikeuskävelystä ja sen käyttömahdollisuuksista.

Työn teoreettiseksi viitekehikseksi valikoituivat yhteiskunnallisen ajankohtaisuuden perusteella eriarvoistumiseen liittyvät seikat. Viitekehys rakentui sosiaalisen kuulautumisen, vihapuheen ja marginalisaatioon liittyvien tekijöiden ympärille. Opinnäytetyössä kehitetty, työpaja pyrki omalta osaltaan edistämään moniäänistä vuorovaikutusta yhteiskunnan eri jäsenten välillä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena. Siihen sisältyvässä työpajassa käytettiin draamallaisia menetelmiä etuoikeuskävely -harjoitteen ympärillä. Tavoitteisiin pääsemistä mitattiin havainnoinnin, loppukeskustelun ja kyselylomakkeiden kautta. Lisäksi työpajaan osallistuneiden kanssa käytiin sähköpostikeskustelua työpajan kehittämisestä.

Työpaja kehitettiin vastaamaan alakulttuurikeskus Loukon koulutuksellisia tarpeita, yhdessä sen työryhmän jäsenten kanssa. Työpaja onnistui vastaamaan tavoitteisiinsa. Draamalliset menetelmät etuoikeuskävely -harjoitteen yhdistettynä toimivat tavoitteiden toteutumisen tukena. Palautteen perusteella, työpaja onnistui herättelemään osallistujien empatiaa kokemuksellisuuden kautta. Lisäksi se nosti esille yhteiskunnallisia valtarakenteita ja niistä johtuvia etuoikeuksia sekä osattomuutta.

Kirjallisesta osuudesta löytyy tietoa etuoikeuskävelystä ja sen tavoitteista, sekä sovellettavuudesta eri toimintaympäristöissä. Työpajan suunnitelma ja siihen liittyvät elementit, ovat opinnäytetyön liitteissä. Ne ovat vapaasti käytettävissä oikeassa kontekstissa.

Asiasanat: Draamatyöpaja, Etuoikeuskävely, Marginalisaatio, Vihapuhe, Yhdenvertaisuus

Kerttu Hanhela, Heidi Huuhtanen

Where do You stand? - Developing drama workshop based on the privilege walk activity

Year	2018	Pages	66
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to develop a drama workshop based on the privilege walk activity to enhance equality. The workshop and its development were carried out in a work-oriented manner in co-operation with the subculture center Loukko, which provides easy access, low-threshold cultural services. Their goal is to provide a safe space especially for different marginal groups.

The objectives for the workshop were to increase participants' awareness of society's power structure and to enhance empathy towards different marginal groups. The objective for the written part of the thesis was to produce information on the privilege walk activity and of its usage possibilities.

The theoretical framework was selected based on up-to-date social factors leading to inequality. The framework is built around cultural bubbling, hate speech and marginalisation. The workshop developed in the thesis attempted to contribute to multi-voice interaction between the members of society. The literary section contains information on the privilege walk activity and its goals, as well as its applicability in different operating environments.

This functional thesis involved drama-based methods around the practice of privilege walking. Objectives were measured through observation, final discussion and questionnaires. In addition, the participants in the workshop discussed through e-mail about the development of the workshop

The workshop was developed to meet the educational needs of Loukko with members of its working group. Drama methods combined with the privilege walk activity supported achieving the goals of the thesis. According to the feedback, the workshop succeeded in meeting its goals. It increased participants' empathy and brought the issues of social power structures into discussion. Also, the participants of the workshop provided feedback that they had gained a profound experience of the privileges and disadvantages of the various structures of society through a drama.

The worksheet plan and its related elements are in the appendices of the thesis. They are freely available to use, in the right context.

Keywords: Drama workshop, Equality, Hate speech, Marginalisation, Privilege walk

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Etuoikeuskävely.....	7
3	Alakulttuurikeskus Loukko	8
4	Yhteiskunnallinen tausta ja tarkoitus.....	9
4.1	Yhteiskunnan valtarakenteet ja marginalisaatio	9
4.2	Sosiaalinen kuplautuminen	11
4.3	Vihapuhe.....	12
5	Toiminnan arvopohja	13
5.1	Suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	14
5.2	Empatia ja myötätunto	15
5.3	Esteettömyys	15
5.4	Turvallisemman tilan periaate.....	16
6	Draamatoiminta uusien näkökulmien avaajana	17
7	Opinnäytetyön tavoitteet	19
8	Toiminnallinen opinnäytetyö	21
9	Toiminnan lähtökohdat.....	22
10	Toiminnan toteutus	25
10.1	Lämmittely	26
10.2	Sosiometria.....	28
10.3	Draamasopimus ja roolityöskentely.....	29
10.4	Etuoikeuskävely ja roolihahmojen kohtaaminen	31
10.5	Loppupurku ja palautteen anto	33
11	Kehittämisen prosessin kuvaus.....	34
11.1	Havainnointi	34
11.2	Yhteinen loppukeskustelu	36
11.3	Kirjalliset palautteet	37
11.4	Sähköpostikeskustelu.....	38
11.5	Kehitetty draamatyöpaja.....	39
12	Tavoitteiden toteutuminen	41
13	Johtopäätökset	42
14	Eettinen pohdinta	43
15	Pohdinta ja työn jatkokäyttö.....	46
	Lähteet	50
	Liitteet.....	54

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme kehitimme draaman keinoihin pohjautuvan työpajan etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille. Työpajan tarkoituksena on kiinnittää osallistujien huomiota yhteiskunnan eriarvoistumiseen ja toisaalta yhteiskunnan tarjoamiin etuoikeuksiin. Älä olet a - normit nurin! oppaan (2013) mukaan, on yhteiskunnallisesti hyväksi pohtia omia etuoikeuksiaan. Näiden etuoikeuksien, ja omassa elämässä tarjoutuneiden mahdollisuuksien esilletulon valossa, yhteiskunnallisten valtasuhteiden hahmottaminen on helpompaa. (Älä olet a - Normit nurin! 2013, 25).

Viime vuosien aikana ilmapiiiri eri ryhmien välillä on kiristynyt. Jokainen meistä on varmasti kiinnittänyt huomiota vihapuheeseen ja sen leviämisestä käytyyn keskusteluun etenkin verkossa (Nousiainen 2012, 29). Etenkin sosiaalisessa mediassa on havaittavissa sosiaalista kuplautumista. Saman mieliset ihmiset keskustelevat keskenään, tai huutelevat vastakkaisessa kuplassa oleville. Tällöin oikeaa, rakentavaa dialogia ei pääse syntymään (Hämäri & Neuvonen 2017, 12). Tämä voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta ja saattaa estää ihmistä toimimasta arvomaailmansa mukaisesti. Vaikka emme antaisikaan pelolle valtaa, on kokemus turvattomuudesta usein epämiellyttävä. (Edel 2017, 6.) Koimme, että etuoikeuskävely -harjoitteesen perustuva työpaja voisi toimia välineenä moniäänisen vuorovaikutuksen luomiselle eri henkilöiden kesken - siinä hetkessä. Näistä havainnoista käsin lähdimme työstämään opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä.

Idea työpajoista ja sen sisällöstä syntyi ennen yhteistyökumppanin löytymistä. Kartoitimme erilaisia toimijoita, joille työpaja voisi soveltua. Löysimme yhteistyökumppaniksemme alakulttuurikeskus Loukon. He kiinnostuivat työpajan kehittämistä etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille. Tavoitteeksi muodostui yhteisesti empatian herätteleminen eri asemassa olevia kanssaihmiä kohtaan, tarkoituksena yhdenvertaisuuden tukeminen. Tavoitteidemme saavuttamiseksi halusimme hyödyntää luovia menetelmiä, perustuen niiden vaikuttavuuteen empiirisen kokemuksemme kautta. Draaman pedagogiset mahdollisuudet opintojakson aikana olemme itse saaneet eläytyä roolityöskentelyyn. Tätä kautta meille on syntynyt vahva kokemus draaman mahdollisuuksista uusien näkökulmien, sekä eri lähtökohdista kumpuavien valintojen ymmärrykselle. Sovimme Loukon kanssa draamallisen toiminnan hyödyntämisestä yhteiskunnan valtarakenteiden tutkimisessa, sekä eri marginaaliryhmien kohtaamisen etuoikeuksien ja haasteiden esille nostamisesta.

Alun perin työpajamme piti olla osa Loukon kevään avointa, matalan kynnyksen toimintaa. Suunnittelimme valmiiksi kaksi työpajaa, joista saatujen kehitysehdotusten perusteella olisimme järjestäneet kolmannen, kehitetyn työpajan Loukon työryhmän jäsenille. Tämä alkuperäinen suunnitelma ei aikataulullisista syistä toteutunut, vaan päädyimme kehittämään työpajaa yhdessä Loukon työryhmästä koostuneen osallistujaryhmän kanssa.

Esittelemme raportissamme kattavasti työpajamme yhteiskunnallisen tarpeen, sekä sen ajan-kohtaisuuden. Tavoitteet toiminnalle asetimme yhdessä yhteistyökumppanimme Loukon kanssa. Opinnäytetyössämme avaamme työpajan sisältöä, ja toiminnan kulkua. Arvioimme tavoitteisiin pääsemistä, sekä kerromme tarkemmin työpajan kehittämisprosessista. Lopuksi pohdimme työpajan toimivuutta sosiaalialan kontekstista käsin, sekä sen eettistä kestävyyttä.

2 Etuoikeuskävely

Etuoikeuskävelyn syntyperä on mysteeri (Blummer, Green, Thomte & Green 2013, 155). Yhdysvalloissa etuoikeuskävelyä on harjoitettu privilege walk -nimellä. Tekniikkana siitä on kirjoittanut esimerkiksi Foss ja Carpenter vuonna 2002. He teettivät oppilailleen harjoitteita, jotka perustuivat Peggy McIntoshin vuonna 1988 kirjoittamaan 50 teesiin. Teeseissä hän tutkii omia, valkoihoiseen naiseen kohdistuvia etuoikeuksia (McIntosh 1988, 31). McIntosh koki tärkeänä nostattaa teesien kautta tietoutta erityisesti valkoisten ja miesten kohtaamista etuoikeuksista yhteiskunnassa, jossa etenkin afroamerikkalaiset, sekä myös naiset, ovat alistetumassa asemassa. McIntosh toteaaakin, etteivät he joilla etuoikeuksia on, yleensä niitä itse havaitse. (McIntosh 1988, 30.)

Yhdysvalloissa privilege walk -harjoitetta on käytetty yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa yhteiskunnallisten, eriarvoistavien rakenteiden tutkimiseen (Blummer ym. 2013, 155). Sitä käytetään etenkin ensimmäisen vuoden opiskelijoille, mutta Blummer ym. (2013, 156) käyttävät harjoitetta myös jo valmistumisvaiheessa olevien opiskelijoiden kesken. Ruotsissa samantapaista harjoitetta on tehty ensisijaisesti yläasteikäisten kanssa, jonne se on tuotu Bryt! oppaan mukana vuonna 2011. Oppaassa harjoitteen nimi on yksi askel eteenpäin, ett steg fram (Bryt! 2011, 90). Harjoitteessa tavoitteena on itsetuntemuksen ja omien mahdollisuuksien tutkiminen, ei niinkään yhteiskunnalliset ulottuvuudet (Bryt! 2011, 90). Suomeen etuoikeuskävely tuli Setan ja opiskelijajärjestöjen tekemän Älä oleta - normit nurin oppaan (2013) mukana, joka pohjautuu Ruotsin Bryt! oppaaseen. Älä oleta - Normit nurin! opas on suunnattu ensisijaisesti toisen asteen opiskelijoille, mutta sitä voidaan käyttää myös yläasteella (Älä oleta - normit nurin 2013, 7). Harjoitteen tarkoituksena on tutkia normien ja etuoikeuksien keskinäistä suhdetta (em., 67).

Etuoikeuskävelyä käytetään myös muissa yhteyksissä kuin opiskelijoiden keskuudessa. Omia harjoitteita on tehnyt mm. Plan. Se tavoittelee harjoitteella vihapuheen ehkäisyä erilaisuuden sietämisen kautta. (Kuuluvainen 2017, 20.) Lisäksi mm. Helsingin Sanomien kuukausiliite (2016) sekä Feministisen puolueen puheenjohtaja Katju Aro (2017) ovat tehneet omat harjoitteensa etuoikeuskävelystä. Nämä ovat heidän kotisivuillaan olevia kysymyspatteristoja, joihin kuka tahansa voi tutustua omissa rauhassaan. Kysymyksiä ei kuitenkaan käsitellä, eikä tulok-

sia voi vertailla muiden kanssa. Muihin etuoikeuskävelyyn perustuviin harjoitteisiin verrattuna, internetissä tehtävistä kysymyspatteristoista puuttuu yhteisöllisyys. Jokainen vastaaja joutuu itse miettimään omaa suhtautumistaan tuloksiin.

Huomasimme että etuoikeuskävelyn pituus ja kysymysten määrä tuntuvat vaihtelevan kontekstin ja kohderyhmän mukaisesti. Suomessa ja ulkomailla toteutetut harjoitteet ovat olleet lyhyitä, noin 20-30min kestäviä. Ne ovat toteutettu joko yhdessä tehtävinä harjoitteina, tai yksin täytettävänä kyselyinä (mm. Aro 2017, Helsingin sanomien kuukausiliite 2016). Suomessa yleisemmin on käytössä alle 33 kohdan väittämälista (mm. Älä oleta - normit nurin! 2013: Kuuluvainen 2017). Yhdysvalloissa väittämiä on 40 (Blummer ym. 2013, 155) ja Ruotsissa 34 (Bryt! 2011). Etuoikeuskävely ei olekaan standardoitu menetelmä, vaan riippuvainen järjestäjän tavoitteista ja ohjaajan motiiveista. Yhdysvalloissa väittämiin vastataan osallistujan omista lähtökohdista käsin (Blummer ym. 2013, 155). Meillä pohjoismaissa toiminnalliset etuoikeuskävelyt on toteutettu usein yksinkertaistetuista rooleista käsin (Älä oleta - Normit nurin! 2013, 66 ; Bryt! 2011, 90).

Roolien käyttöä on perusteltu pohjoismaissa harjoitteen mahdollisesti nostattamien tunteiden takia. Tuntemattomassa ryhmässä omien etuoikeuksien tutkiminen altistaa osallistujat omalle haavoittuvaisuudelle. Osallistujat saattavat kokea painetta paljastaa itsestään asioita, jotka saattavat aiheuttaa vastakkain asettelua suhteessa muihin osallistujiin. Harjoitteen ohjeistus antaa luvan olla paljastamatta itsestään asioita, olemalla vastaamatta kysymykseen. Tällainen vastaamatta jättäminen saattaa kuitenkin nousta esille harjoitteen purkuvaiheessa. (Bryt! 2011, 90; Blumer ym. 2013, 158.) Omista lähtökohdista, ryhmämuotoisesti, tehty etuoikeuskävely vaatiikin ohjaajalta sensitiivisyyttä, ja taitoa käsitellä heränneitä ajatuksia. Näin osallistujille ei jää harjoitteesta negatiivisia tunteita. (Blumer ym. 2013, 158.)

Etuoikeuskävelyä ja menetelmää kehittäessämme käytämme perustietolähteinä oppaita Älä oleta - Normit nurin! (2013) sekä Vihapuheesta dialogiin - koulutusmateriaali vihapuheen vastaisille oppitunneille (Kuuluvainen 2017). Tarkemmin harjoitteesta ja sen sisällöstä luvussa 9.4. Etuoikeuskävely.

3 Alakulttuurikeskus Loukko

Alakulttuurikeskus Loukko (myöhemmin Loukko) on Loukko ry:n perustama hanke. Loukon tarkoituksena on tuottaa sosiaalisesti ja fyysisesti esteettömiä tiloja Suvilahden kaasutehtaan alueelle. Toiminta on käynnistynyt tammikuussa 2018 Oranssi ry:n tiloissa. Loukko ry:n tarkoituksena on remontoida omat tilat samaiseen Valvomon rakennukseen, jossa myös Oranssi ry toimii. (Räty 2018.)

Loukon ajatus perustuu taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiseen niin, että ne ovat saavutettavissa mahdollisimman monelle. Toiminta toteutetaan esteettömänä, monipuolisena ja erityisesti nuoria ja marginaaliryhmiä osallistavana. Tavoitteena on luoda mahdollisuus työllistää kulttuurialalle avoimen työhaun ulkopuolelle jääviä henkilöitä, kuten vammaisia tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvia. (Räty 2018.)

Loukon kohderyhmää ei ole haluttu erikseen rajata, vaan sen toiminta on kaikille avointa. Loukon toiminta ja tilat ovat syrjinnästä vapaata aluetta. Rasismia tai seksismiä ei kuitenkaan hyväksytä. Ikäraja ei ole asetettu, vaan suurin osa toiminnasta on ikärajatonta. (Mikä Loukko? 2018.) Tila ja siellä järjestetyt tapahtumat ovat lisäksi suurimmaksi osaksi päihteettömiä. Tavoiteltu kävijäkunta on erilaisiin ala- ja marginaaliryhmiin kuuluvat henkilöt, sekä vammaiset, joiden on vaikea löytää fyysisesti ja sosiaalisesti esteetöntä sekä turvallista kulttuuritoimintaa. (Räty 2018.)

Loukko ry on saanut rahoitusta toiminnan käynnistämiseen Salonoja Säätiöltä. Toiminta on tällä hetkellä yksityisrahoitteista. Suurin osa tapahtumista on maksuttomia, eikä Loukon tiloissa ole ostopakkoa. Tämä mahdollistaa myös vähävaraisten henkilöiden pääsyn kulttuuripalveluiden piiriin. Pääasiallisena viestintäkanavana kohderyhmän tavoittamiseen käytetään sosiaalisen median erilaisia alustoja. (Räty 2018).

4 Yhteiskunnallinen tausta ja tarkoitus

Yhteiskunnallisen ilmapiirin kovenemisen ja seuraavaksi kuvattujen ilmiöiden valossa sekä tulevana sosiaalialan ammattilaisina mietimme, kuinka itse voisimme edes pieneltä osin olla mahdollistamassa yhdenvertaisuutta. Omaan kokemukseen pohjautuen totesimme, että etuoikeuskävely voisi olla toimiva harjoite empatian ja myötätunnon synnyttämiseen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Tästä muodostuikin yksi omista tavoitteistamme. Halusimme myös tuoda näkyväksi yhteiskunnallisia valtarakenteita ja yhteiskunnan tarjoamia etuoikeuksia. Yhteistyökumppanimme Loukko toivoi lisäksi marginaalissa olon ristiriitojen esille nostamista. Näistä lähtökulmista käsin lähdimme rakentamaan teoreettista viitekehystämme. Keskityimme yhteiskunnallisiin ja ajankohtaisiin julkaisuihin, joita esittelemme seuraavissa luvuissa.

4.1 Yhteiskunnan valtarakenteet ja marginalisaatio

Yhteiskunnan eriarvoistavia valtarakenteita voi kuvata notkelmiksi. Tämä kielikuva viittaa varjosiin alueisiin, jossa osa yhteiskunnan jäsenistä asuu. (Saari 2015, 14-15.) Kielikuvalla ku-

vastetaan kuinka yhteiskunnan valoisilla alueilla elävä hyvinvoiva enemmistö, ei näe varjoisilla alueilla olevia heikompiosaisia. Notkelmissa asuvien jäsenten asema yhteiskunnan vuorovaikutuksen ja vallan alueilla on olennaisesti muuta väestöä heikompi. Kyseessä voivat olla taloudelliset, työmarkkinalliset, koulutukselliset, kulttuuriset, sosiaaliset tai jopa poliittiset tekijät. (Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma 2003, 15; Saari 2015, 15.) Ongelman ratkaisussa vähemmistö pyritään saamaan osaksi enemmistöä (Juhila 2006, 50).

Syrjäytyminen yhteiskunnasta nähdään usein prosessina. Se ei ole staattinen tila, eikä yksilöön liittyvä ominaisuus. (Juhila 2006, 54.) Tässä prosessissa huono-osaisuuden vaikutukset näkyvät useilla eri elämän osa-alueilla (Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma 2003, 15). Syrjäytymiseen johtavia syitä ja niiden riskejä ei voida koskaan kokonaan poistaa. Riskien toteutumisesta aiheutuvien ongelmien laajuutta ja syvyyttä, sekä syrjäytymisriskien kasautumista yksilötasolla voidaan kuitenkin vähentää erilaisten poliittisten toimenpiteiden avulla. Syrjäytyminen on kasautuvaa huono-osaisuutta. Suurin osa huono-osaisista kärsii useasta eri syrjäyttävästä tekijästä. Lähestulkoon kuitenkin aina tärkeimpänä syynä syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen nähdään taloudellinen eriarvoisuus eli köyhyys. (mm. Juhila 2006; Saari 2015.) Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma (2003) listaa syrjäytymisen ehkäisemistä vaativiksi ryhmiksi myös muun muassa vammaiset ja vajaakuntoiset, epävakaisissa oloissa elävät lapset, päihdeongelmaiset, peliriippuvaiset sekä väkivaltaa kokeneet naiset.

Näitä eri ryhmiä kutsutaan usein marginalisoituneiksi ryhmiksi. Näissä ryhmissä elintason, elämänlaatuun ja elämäntapaan liittyvät erot aiheuttavat sosiaalista etäisyyttä valtaväestöön nähden. Köyhyys, työttömyys tai puutteellinen elämänhallinta aiheuttavat eroavaisuuksia tavanomaiseen elämäntapaan. Laadulliset erot elämänlaadussa kytkeytyvät vahvasti institutionaalisiin rakenteisiin. Näissä rakenteissa sosiaalipoliittisilla päätöksillä sovitaan miten erilaiset sääntelyjärjestelmät tai rahoitukset kohdentuvat eri väestöryhmille. (Saari 2015, 17.) Marginaalisessa ryhmässä elävä ei kuitenkaan välttämättä ole syrjäytynyt tai huono-osainen. Näillä ryhmillä on kuitenkin suurempi riski syrjäytymiseen kuin valtaväestön edustajilla. (Juhila 2006, 56.)

Marginaalissa eläminen ei ole samalla tavalla koko elämää hallitsevaa ja määrittelevää, kuten syrjäytyminen usein on. Se nähdään erilaisuutena valtavirtaan nähden, ja voi olla jopa valtavirran kannalta hyväksyttyä. Katsontakulma marginaalissa olevia tarkasteltaessa on henkilöstä valtavirtaan päin. Usea marginaalissa elävä kokee sen rajoittavan tai hallitsevan elämää. Syrjäytyminen nähdään vahvasti yhteiskunnallisten rakenteiden ja yksilön omien lähtökohtien yhteistuloksena. Syrjäytymistä tarkastellaan usein valtavirrasta käsin. (Juhila 2006, 104-105.)

Marginaalissa olo on enemmän henkilön ominaisuuksiin liittyvää tai tilaan ja paikkaan sidoksissa olevaa. Marginaalissa olevien ryhmä ei synny tyhjästä. Se on jatkuvassa kosketuksessa valtavirtaan, joka aiheuttaa erilaisuuden tunnetta (Juhila 2006, 128).

Yllämainituista syistä johtuen on huomioitava, että kenen tahansa voidaan katsoa kuuluvan johonkin marginaaliryhmään. Voidaankin sanoa, että niin sanottuja mallikansalaisia ei ole olemassa. (mm. Rätty 2018; Juhila 2006, 107.) Tämän vuoksi yhteiskunnassa vallitsevia valtarakenteita on syytä tuoda esille. Tässä marginaalin ja yhteiskunnan valtarakenteiden välisessä tilassa toimivat esimerkiksi sosiaalityön ammattilaiset. He jakavat tietoa marginaalien suunnalta yhteiskuntaan päin, ja samalla myös yhteiskunnasta marginaalissa oleville päin. (Juhila 2006, 106.) Lisäksi meneillään olevassa vahvassa yhteiskunnallisessa muutoksessa sosiaalialan viitekehykseen sisältyy ihmisarvon ja ihmisoikeuksien puolustaminen. Sosiaalialan ammattihenkilön velvollisuuksiin kuuluu muun muassa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen yhteiskunnassamme. (Talentia 2017, 3.)

4.2 Sosiaalinen kuplautuminen

Internet ja Sosiaalinen media toimivat kasvualustana yhteiskunnalliselle toiminnalle. Verkostoituminen on entistä helpompaa ja yhteistoiminnan avulla valtarakenteiden haastaminen mahdollista. Seppänen ja Välivero (2012) nostavat kuitenkin esille ilmiön kääntöpuolena olevan sosiaalisen kuplautumisen, eli ihmisten eristäytymisen saman mielisten seuraan. Ihmisten jakaessa samankaltaisia uutisia ja tykkäämällä samoista sisällöistä, syntyy mielikuva samat asenteet ja arvostukset omaavasta omasta kuplasta. Myös vastakkaisen mielipiteen julkituominen vaikeutuu yhdenmukaisuutta korostavan sosiaalisen paineen alaisena. Sosiaalinen media samanaikaisesti sekä yhdistää ihmisiä ryhmiin, että eristää ihmisiä ja ryhmiä toisista sosiaalisista ryhmistä. Internetin hakukoneet ja sosiaalinen media myös hyödyntävät suodattimia ja algoritmeja kohdentaakseen sisältöä käyttäjäkohtaisesti. Tämän tavoitteena on palvella jokaista käyttäjää mahdollisimman hyvin. Kuitenkin palvelun personointi myös luo käyttäjälleen tuloksia, jotka osaltaan vahvistavat hänen maailmankuvaansa, mutta eivät välttämättä tarjoa uusia näkökulmia. (Seppänen & Välivero 2012, 212-213.)

Sosiaalinen media yhdistää saman mieliset ihmiset. Se mahdollistaa oman sanoman ja mahdollisesti virheellisten väittämien jakamisen myös oman lähipiirin ulkopuolelle. Koska kuplasta ulos pääseminen vaatii vaivannäköä ja informaatiota suorastaan tulvii, tyytyy ihminen yleensä helpoiten tarjolla oleviin vaihtoehtoihin. (Laaksonen 2017.) On huomioitava, että sosiaalinen kuplautuminen ei kuitenkaan ole pelkästään internetin ja sosiaalisen median ilmiö. Siihen vaikuttavat myös ihmisen sosiaalisen identiteetin rakentuminen sekä ryhmään kuulumisen tarve. Ryhmän sisällä mielipiteillä on taipumusta yhtenäistyä, muiden ryhmien jäädessä oman ryh-

män varjoon. Toistuvat samankaltaiset ärsykkeet herättävät mielihyvää ja tuntuvat normaaleilta ja hyväksyttäviltä. Kuplautuminen on siis luontainen piirre meissä, jota teknologia ja sosiaalinen media vahvistavat. (Laaksonen 2017.)

Puhuttaessa ihmisoikeuksista olisi oltava itsestään selvää, että esimerkiksi yhdenvertaisuus aatteena ei ole jonkin tietyn kuplan ilmiö. Se on osa ihmisoikeuksia kunnioittavan ihmisen arvomaailmaa. Hämärin ja Neuvosen (2017, 14) mielestä mielipiteitä saa ja on syytäkin arvottaa. Yleisessä keskustelussa puhutaan ääripäistä esimerkiksi maahanmuuttokeskustelun yhteydessä. Keskusteluissa vedotaan keskusteluyhteyden sekä niin sanotun kultaisen keskitien löytymiseen. Hämärin ja Neuvosen mukaan, tällainen harhaiseen tasapuolisuuteen vetoavan kultaisen keskitien etsiminen johtaa tilanteeseen, jossa vain lievästi väkivaltainen rasismi olisi ääripäiden puolivälissä sijaitseva oikea mielipide. Jos tasapuolisuuden nimissä harrastetaan naivia ja mustavalkoista ajattelua, päädytään tilanteeseen jossa valheellisille väittämille perustuva mielipide olisi samanarvoinen vahvan tieteelliseen konsensuksen kanssa. He korostavatkin, että argumentaation perusta sekä faktat ja mielipiteen moraalinen hyväksyttävyyttä määrittelevät mielipiteen laadun. (Hämäri & Neuvonen 2017, 14.)

Ylen haastattelussa Esa Mäkinen (2016) pohtii sosiaalisen median roolia kuplautumisessa ja yhteiskunnallisen keskustelun kovenemisessä. Hänen mukaansa ei voida yksinomaan syyttää sosiaalista mediaa kummastakaan ilmiöstä. On kuitenkin syytä muistaa, että sosiaalinen media mahdollistaa yksipuolisen näkökulman muodostumista helpommin kuin tiedon hakeminen puolueettomasta lähteestä. Hän myös toteaa, että ihmiset ovat kautta aikojen rakentaneet ympärilleen aatteellisia kuplia, nyt se vain on helpompaa.

Kuplautuminen ilmiönä ei myöskään poista sitä tosiasiaa, että verkossa on mahdollista käydä asiallista yhteiskunnallista keskustelua. Keskusteluissa voi nostaa esille ihmisiä huolestuttavia tai kiinnostavia asioita. Teknologia helpottaa omaan viiteryhmään hakeutumista, mutta myös auttaa laajentamaan katsontakantaa paperimediaa helpommin. Toisiin sosiaalisiin ryhmiin keskusteluyhteyden avaaminen haastaa ennakkoluuloja. Tiedon haku eri lähteistä sekä hakukoneen tulosten kyseenalaistaminen, voivat avata uusia näkökulmia. (Laaksonen 2017.)

4.3 Vihapuhe

Vihapuheen määritelmät täyttää Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan neuvoston mukaan kaikki sellainen ilmaisu, jonka tarkoituksena on levittää, yllyttää, edistää tai oikeuttaa suvaitsemattomuuteen perustuvaa vihaa henkilöitynä yksilöihin tai tiettyyn ryhmään. Vihapuhe on hyökkäys toisen ihmisarvoa kohtaan. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu.)

Kauppinen (2017, 5) on huolissaan sosiaalisen median vaikutuksesta vihapuheen leviämisessä. Jopa valtiotasolta levitetään populistisia kannanottoja. Tällaiset kannanotot hyökkäävät eurooppalaista perusarvoa, demokratiaa vastaan. Hän toteaa nopeasti leviävien reaktioiden reipivän rajaa meidän ja muiden välille. Levottomuus, joka sosiaalisesta mediasta nousee esille, vaikuttaa Kauppinen mukaan kykyymme sekä tahtoomme ilmaista myötätuntoa. Samassa julkaisussa Edel (2017, 6) tuo myös esille, kuinka vihapuhe luo turvattomuutta ja heikentää luotamusemme perusteita. Uhan kokemus, yhdessä vihapuheen kanssa, on aiheuttanut negatiivisia reaktioita maahanmuuttajia ja muita vähemmistöjä kohtaan.

YK:n ihmisoikeusneuvosto on määritellyt vihapuheen yhdeksi Suomen suurimmista ihmisoikeusloukkauksista (Suomen YK-liitto 2017). Vihapuhe rajoittaa enenevämmässä määrin moniäänistä julkista keskustelua, varsinkin vähemmistöjen sekä naisten ja tyttöjen osalta. Yhteiskunnan valtarakenteet vaikuttavat vihapuheeseen. Sitä tuottavat pyrkivät systemaattisesti hiljentämään heidät, jotka kuuluvat vähemmistöihin ja joilla on vähiten valtaa yhteiskunnassa. Tästä johtuen rakenteellisesti yhteiskunnan reunamilla olevat eivät pysty syrjimään yhteiskunnallisesti vahvemmassa asemassa olevia ryhmiä. Vihapuheeseen liitetään yleisesti maahanmuuttovastaisuus ja rasismi. Todellisuudessa vihapuhe voi kohdistua kehen tahansa maailmankatsomuksellisten näkemysten tai ryhmäjäsenyyden perusteella. Myös esimerkiksi vammaiset ja seksuaalivähemmistöt joutuvat helposti vihapuheen kohteeksi. (Kuuluvainen 2017, 4-6.)

5 Toiminnan arvopohja

Opinnäytetyömme tietoperusta rakentuu yhteistyökumppanimme Loukon arvopohjan (kts. luku 3) ja omien tavoitteidemme sekä sosiaalialan viitekehyksen mukaisesti. Talentia määrittelee sosiaalialalla työskentelevien henkilöiden arvopohjaksi seuraavaa:

“Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on sosiaalialan eettinen velvoite ja työkäytäntöjen laatukriteeri. Sosiaalialan oikeutus ja yhteiskunnallinen tehtävä on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisessa. Sosiaalista oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi ihmisarvon, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, resurssien jakautumisen, asiakasryhmien ja ihmisten eri tarpeiden huomioimisen näkökulmasta. Sosiaalialan ammattihenkilöllä on velvollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta kaikkialla yhteiskunnassa niiden ihmisten osalta, joiden etua hän ajaa. Tämä tarkoittaa seuraavien näkökulmien huomioimista: Negatiivisen syrjinnän vastustaminen, erilaisuuden ja monimuotoisuuden tunnustaminen, resurssien ja voimavarojen tasapuolinen jakaminen, epäoikeudenmukaisen politiikan ja käytäntöjen vastustaminen ja yhteisvastuu. Sosiaalialan ammatti-

henkilön tulee vastata niihin haasteisiin, jotka ovat seurausta yhteiskunnan syrjivistä rakenteista. Hänen on tuettava heikommassa asemassa olevien oikeuksia siten, että asiakkaiden leimaantuminen ja huono-osaisuus vähenevät. Lisäksi hänen on vahvistettava asiakkaan oikeuksien toteutumista ja toimittava asiakkaan puolestapuhujana. (Talentia 2017, 20-23)

Tältä pohjalta opinnäytetyömme keskeisiksi käsitteiksi nousivat suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, empatia ja myötätunto, esteettömyys sekä turvallisen tilan periaate.

5.1 Suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Puhuttaessa marginaalissa olevista ihmisistä, käytetään usein termejä suvaitsevaisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Näillä äkkiseltään samalta kuulostavilla termeillä on kuitenkin keskenään eriäviä merkityksiä.

Suvaitsevaisuus on terminä ristiriitainen. Se sisältää ajatuksen valtaenemmistön päätöksestä hyväksyä vähemmistössä olevia henkilöitä. Suvaitsevaisuus ei kuitenkaan kyseenalaista niitä seikkoja, miksi henkilöt ovat marginaalissa. Suvaitsevaisuus siis kulkee ylhäältä alaspäin, ja kohdistuu niihin, joita jo syrjitään. Sitä voidaan pitää subjektin näkemyksenä hyväksynnästä. Suvaitsevaisuus ei poista syrjintää, vaan osaltaan ylläpitää vallitsevia valtarakenteita. Se voi myös olosuhteiden muututtua kääntyä suvaitsemattomuudeksi. Suvaitsevaisuuden sijaan tulisi edistää yhdenvertaisuutta. (Älä olet - normit nurin! 2013, 11-12.)

Suomessa yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa käytetään synonyymeinä. Oikeudellisena terminä tasa-arvo voidaan nähdä käsiteryyppänä, joka sisältää yhdenvertaisuuden ja yhdenmukaisen kohtelun periaatteet, syrjinnän kieltämisen sekä tasa-arvon edistämisen. (Nousiainen 2012, 32, 34.) Tasa-arvo on yksi keskeinen ihmisoikeus, joka sisältää syrjimättömyyden kaikille henkilön ominaisuuksiin katsomatta (Kantola, Nousiainen & Saari 2012, 10). Tasa-arvopoliittikka sisältää sekä muodollisen tasa-arvon, että tosiasiallisen tasa-arvon. Muodollinen tasa-arvo sisältää yhdenvertaiset oikeudet ja samanarvoisen kohtelun. Tosiasiallisella tasa-arvolla tarkoitetaan yhdenmukaisia oikeuksia yhteiskunnallisten päätösten lopputuloksissa, esimerkiksi yhdenvertaisen palkkauksen miesten ja naisten välillä. (em., 14.) Poliittisessa päätöksenteossa tosiasiallinen tasa-arvo tuntuu jääneen muodollisen tasa-arvon jalkoihin. Yhdenvertaisuuden tulisi olla universaalia ja objektiivista, eikä yksilön päätökseen perustuvaa hyväksyntää marginaaliin kuuluvista. (Älä olet - normit nurin! 2013, 12.)

Tasa-arvosta puhuttaessa saattaa törmätä termiin Intersektionaalisuus. Sillä tarkoitetaan tarkastelutapaa, jossa sukupuolen lisäksi monien muidenkin tekijöiden katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön identiteettiin ja yhteiskuntaan asemoitumiseen. Tällaisina voidaan pitää

esimerkiksi ikää, yhteiskuntaluokkaa, toimintakykyä, etnistä taustaa sekä seksuaalista suuntautumista. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää, että kaikkien eri tekijöiden vaikutusta yksilön identiteettiin ja yhteiskunnalliseen asemoitumiseen tarkastellaan yhtäaikaan ja risteävästi. Intersektionaalisuus voidaankin suomentaa risteävänä eriarvoisuutena tai risteävinä eroina. Intersektionaalisuuden käsitettä on alun perin käytetty syrjinnän risteämisen tarkastelemiseen rodullistettujen naisten keskuudessa. (THL 2018.)

5.2 Empatia ja myötätunto

Empatia on toisen ihmisen tunteissa mukana elämistä, tunneyhteyttä sekä samaistumisen kykyä. Jos näemme toisen kärsivän, tunnemme automaattisesti heijastumia tästä kärsimyksestä. Kykenemme myös tietoisesti asettumaan toisen asemaan ja pohtimaan, kuinka toinen tilanteen kokee omasta näkökulmastaan. (Martela & Pessi 2017, 14.) Empatiakykyyn kuuluu taito tunnistaa ja nimetä sekä omia, että toisen tunteita. Empatiakyky on synnynnäinen ominaisuus, mutta se ei ole kaikilla yhtä kehittynyt. (Kuuluvainen 2017.) Määritelmällisesti empatiaan eivät vielä kuulu teot, toisin kuin sen naapurikäsitteeseen, myötätuntoon (Martela & Pessi 2017, 14). Syrjinnän vastustamisessa empatian kehittäminen on olennaisessa osassa (Kuuluvainen 2017, 7).

Myötätuntoon kuuluvat empatiakyvyn lisäksi halu ja valmius auttaa muita (Pessi 2014, 181). Myötätunto on universaali ajatus jaetusta ihmisyydestä, ja se nähdään jopa ihmisyyden ytimenä. Myötätuntokäsitys sisältää rinnalla kulkemisen ja arkisen humaaniuden, ja se velvoittaa hyvään kanssaihmissä kohtaan. Yksilötasolla myötätunto on valmiutta olla inhimillinen ihminen toiselle ihmiselle. (Grönlund & Paakkanen & Pessi & Seppänen 2017, 51.)

5.3 Esteettömyys

Esteettömyyttä tarkastellaan kolmessa tasossa. Se tapahtuu psyykkisessä, fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä. Riippumatta sen tasosta, esteettömyyden toteutumisella tavoitellaan jokaisen yksilön mahdollisuutta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa, riippumatta omista ominaisuuksista. (Laaksonen 2005, 12.) Toteutuessaan yksilön, yhteisön ja ylipäätään ympäristön yhteisessä suhteessa, esteettömyys luo sosiaalisia mahdollisuuksia (Kemppainen 2010, 137). Esteettömyydestä sen kaikilla tasoilla määrätään YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Se ratifioitiin Suomessa vuonna 2015 osaksi kansallista lainsäädäntöä. (Suomen YK-liitto, 2016) Suomessa esteettömyys nähdään usein kansalisoikeutena, joka liittyy vahvasti tasa-arvon toteutumiseen (Kemppainen 2008, 13). Tasa-arvoon pohjautuvan esteettömyyden ongelmana voidaan nähdä se, että sen absoluuttinen saavuttaminen on lähestul-

koon, ellei kokonaan, mahdotonta. Syynä on jokaisen ihmisen erilaisuus, mukaan lukien yksilöllinen toimintakyky ja -mallit. Näin ollen mikään ympäristö ei voi saavuttaa täyttä esteettömyyttä (Laitinen & Nurmi 2013, 23).

Sosiaalisesti esteettömässä toiminnassa on lähtökohtaisesti kyse jokaisen toimijan tunteesta tulla hyväksytyksi omana itsenään. Toimijoiden tulee tuntee olevansa tervetulleita toimintaan ilman pelkoa syrjinnästä, ja heidän tulee saada mahdollisuus tulla kuulluiksi. Myös toimintaan osallistuminen aktiivisena toimijana on tärkeää. Sosiaalisen esteettömyyden toteutumisessa on kyse lähinnä palvelua tarjoavan toimijan asenteesta. Sitoutumalla edellä mainittuihin vaatimuksiin palveluntarjoaja pyrkii sosiaalisesti esteettömään toimintaan. (Esteettömyys - sosiaalinen esteettömyys.)

Psyykkisen esteettömyyden termillä useimmiten tarkoitetaan niitä kykyjä, tietoja ja taitoja, joita yksilöt tarvitsevat voidakseen osallistua yhteiskuntaan sen jäsenenä. Psyykinen esteettömyys liittyy henkilön omiin ominaisuuksiin. Sen voidaan katsoa vaikuttavan mielen hyvinvointiin. Psyykinen esteettömyys näkyy siinä, miten henkilön toimintaympäristössä sen toimijat suhtautuvat toisiinsa. Esimerkkinä voidaan pitää sitä, miten henkilöille puhutaan ja häntä kohtaan käyttäydytään, tai miten tietyt asiat otetaan esiin. (Vates.) Sosiaalisen esteettömyyden voidaan siis katsoa edistävän psyykkistä esteettömyyttä.

Esteettömyyden käsitteestä puhuttaessa, lienee fyysinen esteettömyys kaikille tutuin termi. Sillä tarkoitetaan rakennetun ympäristön esteettömyyttä, ja se ilmenee monella tavalla. Liikumisympäristön esteettömyyden lisäksi kyseessä voi olla näkemis- tai kuulemisympäristön esteettömyys. (Ahola.) Fyysiseen esteettömyyteen liittyy myös esimerkiksi henkilön työssään käytettävien laitteiden ja välineiden saavutettavuus, sekä tiedon esteetön saaminen. (Vates.)

5.4 Turvallisemman tilan periaate

Esteettömyyteen liittyy läheisesti turvallisemman tilan periaate. Usein kuulee puhuttavan myös turvallisen tilan periaatteista. Se on käsitteenä hieman harhaanjohtava, sillä mikään tila ei voi olla täysin vapaa turvattomuuden tunteista. (Räty 2018.) Turvallisemman tilan periaatteella tarkoitetaan erilaisten yhdistysten, järjestöjen tai yritysten itselleen laatimia säännöstöjä. Niissä määritellään käyttäytymissääntöjä laatijoiden omissa tilaisuuksissa tai tiloissa. Turvallisemman tilan periaatteen voidaan katsoa edistävän sosiaalista esteettömyyttä, tuomalla näkyväksi tilassa vallitsevat säännöt. Turvallisemman tilan periaatteet ovat käytössä erityisesti nuoriso- ja sateenkaartilaisuuksissa, mutta myös muut yhteisöt ovat näitä tehneet (mm. Vantaan kaupungin nuorisopalvelut 2018, Humanisticum). Säännöt voidaan tehdä yhdessä osallistujien kanssa, kuten Vantaan kaupungin nuorisopalvelut on tehnyt nuorisotyössään. Säännöt voivat olla myös järjestäjätahon laatimat, kuten Humanisticumin tapauksessa.

Turvallisemman tilan periaatteet eivät ole universaaleja, mutta yhteneväisiä periaatteita niistä löytyy. Tärkeimpänä nähdään muiden kanssaihminen kunnioittaminen, omien ennakkoluulojen tunnistaminen ja tunnustaminen, ja kunnioittavan dialogin ylläpitäminen. (mm. Vantaan kaupungin nuorisopalvelut 2018, Humanisticum.)

Turvallisemman tilan periaate on lähellä oikeusministeriön lanseeraamaa syrjinnästä vapaa alue -hanketta (Oikeusministeriö 2018). Hankkeen toteutuksessa on mukana monia järjestöjä, mm. Nuorisoyhteistyö Allianssi, ihmisoikeusliitto sekä Seta. Myös tässä hankkeessa jokainen osallistuva yhteisö tai järjestö laatii omat säännöstönsä. Tärkeimpänä periaatteena on korostaa yhdenvertaisuutta, ja sanoutua irti syrjinnästä. (Oikeusministeriö 2018.)

Loukko on sitoutunut turvallisemman tilan periaatteisiin. He ovat laatineet omat säännöstönsä. Niitä noudatetaan kaikissa sen tapahtumissa. Säännöt on laadittu yhdessä House of Jaahas nimisen drag -yhteisön kanssa. Ne noudattelevat yleisimpiä aiemmin lueteltuja periaatteita. Loukon tarkoituksena on tehdä taide- ja harrastustoiminta saavutettavaksi ja mielekkääksi sellaisillekin yksilöille, joille usein kulttuuritapahtumiin tai harrastuksiin osallistuminen tuntuu erilaisista syistä johtuen mahdottomalta, tai vähintäänkin hankalalta. Turvallisemman tilan periaatteiden avulla halutaan madaltaa kynnystä toimintaan osallistumisesta. Loukossa turvallisemman tilan periaatteita noudatetaan myös työryhmän keskeisessä kommunikiossa. Työryhmän kesken on sovittu ongelmalliseen kielenkäyttöön ja ajatusmalleihin puuttumisesta. Sillä ei tarkoiteta negatiiviseen sävyyn puuttumista, vaan yhteistä sopimusta siitä, että ”lipsahduksista” saa ja pitää huomauttaa. (Räty 2018.)

6 Draamatoiminta uusien näkökulmien avaajana

Sivilisaation alusta lähtien draamallinen toiminta on ollut osa yhteiskuntaa ja kulttuuria. Sanaan draama tulee vanhasta kreikan kielestä, tarkoittaen yksinkertaisesti toimintaa (Barber & Owens 2014, 12). Draaman määrittelyssä on eri koulukuntia. Koko sen ajan, kun draamaa on käytetty opetus- ja kasvatustarkoituksiin, sen määrittely on riippunut näkökulmasta. Näin olleen yhtenäistä käsitteistöä ei ole päässyt syntymään (Heikkinen 2017; Barber & Owens 2014, 12). Tässä opinnäytetyössämme määrittelemme draaman toiminnallisena kokonaisuutena. Hyödynnämme teatterilähtöisiä menetelmiä. Kutsumme näitä menetelmiä yleisnimityksellä draamatoiminta.

Airaksisen ja Karkkulaisen (2012) mukaan draama sopii kolmannella sektorilla käytettäväksi toiminnallisena kokonaisuutena, jonka pituus määräytyy käytettävän ajan ja toteutuksen mukaan. Draamallinen toiminta avaa mahdollisuuksia uusille näkökulmille ja uuden oppimiselle itsestään. Draamassa luodaan yhdessä fiktiivinen todellisuus. Tähän fiktiiviseen todellisuuteen omia kokemuksiaan on mahdollista peilata. Teemaa voidaan tutkia myös roolien kautta. Näin

roolihahmojen elämysmaailma ei ole suoraan yhteydessä osallistujan omaan elämäntilanteeseen. Roolien kautta osallistuja saa kokemuseräisen elämyksen mahdollisuuden. Hän voi koella tunnetiloja ja toimintamalleja, jotka eivät ole itselle totutun mukaisia. Näin myös ymmärrys toisten ihmisten motiiveja ja käyttäytymismalleja kohtaan saa kasvualustaa. (Airaksinen & Karkkulainen 2012, 6.)

Teatterilähtöinen työskentely antaa mahdollisuuden teeman käsittelyyn yhdessä tekemisen ja kokemuksesta oppimisen kautta. Se myös luo yksilölle mahdollisuuden kohdata oma itsensä. Keskeistä toiminnassa on jakaminen: jaetaan kokemus ja rakennetaan fiktion maailmaa yhdessä. Näin yhdessä koettu saa merkityksen. Osallistavassa prosessissa, joka yhdistää todellisuutta ja fiktiota, piilee teatterilähtöisen työskentelyn voima. Työskentelyssä edetään vaiheittain, jolloin kokemus tai tarina muokkautuu yhdessä työstäen. Ei siis vain katsota toisten luomaa, vaan tehdään, pelataan ja leikitään yhdessä. Keskeinen elementti työskentelylle löytyy oivaltamisesta ja ahaa-elämyksistä. Teatterilähtöisessä työskentelyssä ryhmä luo raamit työskentelylle ja vuorovaikutuksessa olemiselle. Ideana on luoda ja toimia yhdessä. Jokainen ryhmän jäsen tuo toimintaan mukaan omat yksilölliset tunteensa, asenteensa ja kokemuksensa. Onkin tärkeää solmia ryhmän kanssa sopimus draaman maailmaan astumisesta ja teeman tutkimisesta yhdessä, sekä vuorovaikutuksessa toisiinsa. (Airaksinen & Karkkulainen 2012, 7.)

Draaman maailmassa toiminta tapahtuu yleensä kuvitteellisessa tilanteessa roolista käsin ja siihen sisältyvät konflikti ja jännite (Sonkkila 2008, 340). Draamaan osallistumiseen liittyy tietoisuus todellisuuden ja fiktiivisyyden samanaikaisesta läsnäolosta. Tätä draamaan kuuluvaa fiktiivisyyden ja todellisuuden kohtaamista kuvataan termillä esteettinen kahdentuminen. Esteettinen kahdentuminen mahdollistaa tietoisuuden siitä, että vaikka olen roolissa, rooli en ole minä. (Heikkinen 2004, 102-105.) Draamassa oleva vuorovaikutuksellinen puoli, luo puitteet yksilön kokemukselle ja sen käsittelylle. Kokemuksen käsittelystä voi syntyä taiteellinen tuotos, tai uusia oivalluksia draamassa käsiteltyjen asioiden merkityssuhteista itselle tai elinpiirilleen. Näitä oivalluksia voidaan käsitellä keskustelemalla tai erilaisin draamamenetelmin. Jotta draamatoiminta on vaikuttavaa, on tärkeää, että osallistuja saa vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Näin osallistuja saa toiminnan kautta kosketuspintaa omaan ajatusmaailmaansa ja tunteisiinsa. Täten luodaan mahdollisuuksia kokemusten, oivallusten ja ymmärryksen syvenemiselle. (Sonkkila 2008, 340.)

Taide itsessään tarjoaa reitin tunteisiin ja sitä kautta mahdollisuuden yksilölliseen ja yhteisölliseen itseymmärrykseen, sekä oman arvomaailmansa kehittämiseen (Esim. Honkakoski 2001; Häkämies 2007). Fiktiivinen puoli, joka on läsnä taiteessa, tarjoaa osallistujalle samanaikaisesti sekä etäännyttämisen että samaistumisen mahdollisuuden (Honkakoski 2001, 186-187). Onkin huomioitava, kun draamaa hyödynnetään eri elämän ilmiöiden tutkimisessa, ettei kenenkään henkilökohtaista tilannetta tutkita sellaisenaan. Tilanteet etäännytetään esimerkiksi

kuvitteelliseen henkilöön, jonka kautta ilmiötä tutkitaan. Itse tilanteet kuitenkin voivat pohjautua elettyyn elämään. Näin osallistujat pääsevät tarkastelemaan asioita uudesta näkökulmasta kokemuksellisuuden ja toisen ihmisen osan kautta. Ihminen pääsee draaman avulla tarkastelemaan asioita samanaikaisesti oman ongelmakenttensä ulkopuolelta, että tilanteessa olijana. Tällöin eettisellä ja moraalisella ajattelulla on mahdollisuus kehittyä hyvän ja pahan, oikean ja väärän tarkastelun kautta. Tämän mahdollisuuden myötä myös muiden hyväksyminen helpottuu. (Sonkkila 2008, 341-342.)

Etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille rakentuvaa, draamallista työpajaa voidaan löyhästi tarkastella myös forumteatterin kontekstista. Se on brasilialaisen Augusto Boalin kehittämä teatterimuoto, jossa yleisö pääsee osallistumaan ongelmien ratkaisuun, vaihtoehtoisia toimintatapoja ehdottamalla. Forumteatteri nähdään sorrettujen teatterina. Siinä on kysymys näkyvästä ja näkymättömästä vallankäytöstä. Se tuo näkyville sortamisen eri aspekteja. Forumteatteriesityksessä on päähenkilö, jota kohtaan käyttävät valtaa niin sanotut sortajat. Kaikki sorto ei kuitenkaan aina tule ulkopuolelta, vaan se voi olla myös sisäistä. Tällöin henkilö on itse itsensä esteenä ja tavoitteiden toteutumisen tiellä, pelkojensa takia. (Pennanen & Mehto 2008, 61-63.) Työpajassamme tutkimmekin ulkoisten, yhteiskunnallisten valtarakenteiden luomien esteiden lisäksi, myös marginaalissa olevien sisäisiä ristiriitoja. Vaikka konteksti on sama, työpajamme eroaa forumteatterista menetelmällisesti. Työpajassamme ei ole valmista esitystä, eikä katsojia, vaan toiminta luodaan osallistujien kanssa siinä hetkessä.

7 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme tavoitteet rakentuvat usealle tasolle. Tärkein tavoitteemme on etuoikeuskävely-harjoitteen ympärille toteutetun draamatyöpajan kehittäminen työelämän tarpeisiin. Yhdessä työelämän yhteistyökumppanimme Loukon kanssa, asetimme työpajalle osatavoitteiksi yhdenvertaisuuden tukemisen, empatian herättämisen sekä yhteiskunnan valtarakenteiden tutkimisen. Koko opinnäytetyöprosessia koskevinä tavoitteinamme olivat tiedon tuottaminen etuoikeuskävelystä raporttimme avulla ja oman ammatillisen kasvumme vahvistuminen työelämään suuntautuvan yhteistyön kautta. Yhteistyölle asetimme osatavoitteeksemme dialogisen sekä toimivan vuorovaikutuksen luomisen.

Päätavoitteeksemme muodostui siis draaman keinoihin pohjautuvan työpajan suunnittelemisen ja kehittäminen etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille. Halusimme luoda työpajasta suunnitelmarungon, joka olisi räätälöitävissä Loukon lisäksi muihinkin toimintaympäristöihin. Yhdessä yhteistyökumppanimme kanssa, suunnittelimme heidän tarpeisiinsa pohjautuvan työpajan, jonka kehittämiseen ja arviointiin halusimme osallistaa Loukon työyhteisön jäseniä. Kehittämistavoitteen toteutumista tarkastelemme yhteistyökumppanilta saadun palautteen perusteella, sekä kehittämiskeskustelun kulun kautta. Tavoitetta mittaamme sen perusteella,

sopiiko kehitetty työpaja Loukon toimintaympäristöön. Arvioimme tavoitetta yhteyshenkilöltä saadun palautteen pohjalta.

Yhdessä Loukon kanssa, asetimme työpajalle osatavoitteiksi herätellä empatiaa marginaaliryhmiä kohtaan, sekä yhdenvertaisuuden tukemisen (Räty 2018). Lisäksi tavoittelimme osallistujien huomion kiinnittämistä yhteiskunnan valtarakenteisiin. Loukon toiveesta yritämme herätellä osallistujia havaitsemaan ristiriitoja, joita marginaalissa olo voi tuottaa. Näitä tavoitteita mittaamme työpajasta saamamme palautteen, omien havaintojemme sekä loppukeskustelusta nousseiden seikkojen valossa (Vilkkä & Airaksinen 2003). Kiinnitämme huomiomme erityisesti siihen, nouseeko näissä valtarakenteisiin liittyviä avauksia esille, ja miten osallistujat sanoittavat empatiaan liittyviä tuntemuksia. Lisäksi arvioimme, vastaako etuoikeuskävely-harjoite tavoitteeseensa yhteiskunnallisten kysymysten esille nostamisesta.

Arvioinnin työpajalle asetettuihin tavoitteisiin pääsemisestä toteutimme kolmivaiheisesti. Toteutusta on tärkeä havainnoida ja reflektoida toiminnan aikana, jotta kehittäminen onnistuu. (Heikkinen 2008, 53.) Havainnoimme toimintaa koko työpajan keston ajan. Havainnoinnista huolehtii ohjaaja, joka ei ole ohjausvastuussa, eli hän toimii tarkkailevana havainnoijana (Vilkkä 2006, 67). Toinen työpajojen ohjaajista myös kirjaa ylös osallistujien loppupurussa esille nousseita mietteitä. Osallistujille kerrottiin etukäteen, että kyseessä on työpajan kehittäminen. Näin varmistimme sen, että osallistujat olivat tietoisia siitä, että heidän mielipiteitään kirjataan ylös toisen ohjaajan toimesta. Osallistujille jaettiin lopuksi kyselylomakkeet, joilla keräsimme kirjallista palautetta (kts. liite 2). Tässä kyselylomakkeessa tiedustelimme tarkemmin pajojen kehittämiseen liittyviä seikkoja avoimien kysymysten avulla (Vilkkä & Airaksinen 2003, 64). Myös kyselylomakkeeseen vastaamisesta, kerroimme osallistujille työpajoihin ilmoittautumisen yhteydessä.

Henkilökohtaiset tavoitteemme opinnäytetyölle asetimme oman toimijuutemme kautta. Tavoitteleimme aidon kontaktin luomista työelämän suuntaan. Halusimme itse pystyä suunnittelemaan ja yhdessä työelämän kanssa kehittämään sekä toteuttamaan yhteistyökumppanille räätälöityä toimintaa. Lisäksi tavoittelimme hyvän, dialogisen vuorovaikutuksen saavuttamista. Tarkastelemme tavoitteen toteutumista yhteistyöprosessin sujuvuuden kannalta Loukon kanssa, sekä oman keskinäisen reflektoinnin ja opinnäytetyön ohjaajan kanssa käytyjen reflektoitujen keskusteluiden kautta. Reflektoinnilla pyritään ymmärtämään omaa toimintaa ulkopuolisen henkilön näkökulman avulla (Heikkinen 2008, 33-34). Kiinnitämme huomiota palautteiden kohdentumisesta yhteistyön sujuvuuteen.

Aloittaessamme työpajan kehittämisen etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille, huomasimme, kuinka hankalaa harjoitteesta on löytää mitään tietoa. Harjoitteen alkuperää joutui hakemaan monen eri lähteen kautta. Myös harjoitteen toteutustapa, tavoitteet ja pituus vaihtelee

vat järjestäjästä riippuen (kts. luku 2). Haluammekin opinnäytetyössämme tuottaa tietoa etuoikeuskävely -harjoitteesta. Koimme tärkeäksi tehdä näkyväksi, kuinka draamallisia elementtejä mukaan tuoden, menetelmästä voisi saada vaikuttavamman. Tuomme esille myös sen mahdollisuudet sosiaalialan ja kulttuurialan risteyskohdassa. Tavoitteen toteutumiseen pyrimme huolellisella taustatutkimuksella ja kattavalla esittelyllä etuoikeuskävelystä. Tarkastelemme tavoitteen toteutumista raporttimme kattavuuden sekä luotettavuuden kautta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154-161).

8 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on toiminnallinen. Kehitämme opinnäytetyössämme toimintaa etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille, kohti valmista työpajasuunnitelmaa. Toiminnallista opinnäytetyötä voidaan pitää oman ammatillisen tiedon, taidon ja sivistyksen kehittymisen näytteenä. Tämä osoitetaan raportin muodossa, toiminnasta kertomalla. Toiminnallisella opinnäytetyöllä voidaan nähdä, samoin kuin tutkimuksellisellakin, ammatillista sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Vilkkä 2006, 76-77.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Tämä koskee laadullisesti kerättyä aineistoa opinnäytetyössä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57-58.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä saadun tiedon laatu turvataan käyttämällä valmiita tutkimuskäytäntöjä niiden perustalla (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57). Toiminnallisessa opinnäytetyössä lähtökohtana ei voida pitää vastausten vertailukelpoisuutta, eikä saatujen vastausten määrää, vaan sitä, miten vastaukset suuntaavat lopullisen tuotteen sisältöä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 60.) Toiminnallisen opinnäytetyön aineistoa ei siis ole välttämätöntä analysoida, vaan sitä voi käyttää lähteenä sellaisenaan (Vilkkä & Airaksinen, 64). Käytämmekin saamaamme palautetta suoraan toimintamme arvioinnin lähteenä.

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruun avulla pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevia ilmiöitä. Tavoitteena on saada ymmärrys kyseessä olevasta ilmiöstä, osallistujilta saadun aineiston avulla. Yleisesti aineistoa kerätään havainnoinnin ja haastattelujen kautta. Haastattelun ja havainnoinnin avulla ilmiö hahmottuu tutkijalle niin, että hän voi esittää tarkentavia kysymyksiä, jotta kokonaiskuva alkaa hahmottua. Näin saadaan aikaiseksi tekstiä, joka kuvaa tutkittua ilmiötä. (Kananen 2015, 35.)

9 Toiminnan lähtökohdat

Opiskeluajamme on leimannut huoli yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Eriarvoistavasta politiikasta johtuen tuntuu, että erilaisissa marginaaliryhmissä elävät ihmiset joutuvat yhä ahtaammalle. Samanaikaisesti ilmapiiri eri vähemmistöjä kohtaan on kiristynyt (Kuuluvainen 2017, 4). Vihapuheeseen törmääkin esimerkiksi sosiaalisen median alustoilla lähes väistämättä. Lisäksi sosiaalinen kuplautuminen vahvistaa ihmisten jakautumista omien näkökulmiensa taakse (Seppänen & Väliervo 2012, 212-213). Näistä lähtökohdista halusimme lähteä miettimään, voisimmeko kehittää toimintaa, joka omalta osaltaan vastaisi näihin huoliin. Lisäksi opiskeluaikaiset projektimme ovat keskittyneet mielenterveys- ja päihdetyön toiminta-areenoille, joissa asiakkaat kuuluvat itsekkin marginaaliin. Tuntuikin tärkeältä saada tuotua näkyväksi niitä haasteita, joita yhteiskunnalliset valtarakenteet aiheuttavat eri elämäntilanteissa eläville ihmisille (Saari 2015, 15). Sosiaalityön tulevana ammattilaisina tulemme myös työskentelemään marginaalin ja yhteiskunnan valtarakenteiden välisessä tilassa. Tehtävänäme on lisäksi jakaa tietoa marginaalien suunnalta yhteiskuntaan päin, ja samalla myös yhteiskunnasta marginaalissa oleville päin. (Juhila 2006, 106.) Idea toiminnallisesta, kokemuksellisuuden kautta eri näkökulmia avaavasta työpajasta syntyi edellä mainituista lähtökohdista. Näin saimme myös hyödynnettyjä luovaa toimintaa, joka on ollut sosionomiopintojemme perustana ja jonka vaikuttavuudesta itsellämme on vahva kokemuspohja.

Ajatus etuoikeuskävely -harjoitteen yhdistämisestä omaan toimintaamme, on lähtöisin kesällä 2017 Studio Aleppon kansallismuseon kanssa yhteistyössä järjestetystä privilege walk -workshopista. Sieltä saimme kokemuksen osallistujan osasta toiminnassa. Workshop oli mielenkiintoinen ja herätti paljon ajatuksia. Kokemus jäi mieleen muhimaan. Studio Alepossa käytössä olivat roolikortit, joiden pohjalta etuoikeuskävely toteutettiin. Roolityöskentely oli kuitenkin kevyempää, workshopin pituudesta johtuen. Tämän vuoksi etuoikeuskävely tuntui ajoittain haastavalta, koska roolia ei ollut päässyt kasvattamaan tarpeeksi, että jokaiseen kysymykseen olisi voinut vastata. Mietimme, että etuoikeuskävely voisi olla vieläkin toimivampi, mikäli roolityöskentely olisi syvällisempää. Toinen seikka, mikä kiinnitti huomiomme, oli loppukeskusteluun varattu aika, joka workshopissa loppui kesken. Etuoikeuskävelyn herättäessä paljon tunteita, on niiden käsittelylle löydyttävä riittävästi tilaa (Älä oleta - normit nurin! 2013, 90). Tunnekokemusten jakaminen, ja niistä heränneiden ajatusten käsitteleminen yhdessä, on mielestämme juurikin se rikkain osuus luovissa prosesseissa. Halusimme siis varmistaa omaa työpajaa suunnitellessamme, että meillä on mahdollisuus käyttää riittävästi aikaa toimintaamme, jotta tämä puoli tulee huomioitua riittävällä painoarvolla.

Honkakoski (2001, 186-187) on todennut, että ihminen kokee asioiden ja ilmiöiden merkitykset tunteillaan. Koska taide voidaan nähdä polkuna näihin tunteisiin sekä välineenä eläytyä toisen ihmisen osaan, halusimme käyttää luovia menetelmiä välineenä ymmärryksen luomiseen (em., 187). Tältä pohjalta päätimme lähteä kehittämään konseptia siten, että työpajan

pituutta olisi kasvatettu, sekä draamaa toiminnallisena menetelmänä hyödynnetty vahvemmin. Itsessään draama menetelmänä tarjoaa mahdollisuuden asettua toisen ihmisen osaan. Draamallisen toiminnan kautta voisimme herätellä tunnekokemuksia, sekä aitoa ymmärrystä kokemuksellisen, moniaistisen toiminnan kautta. (Häkämies 2007, 146-147.) Lisäämällä draamallista osuutta, saisimme luotua uusia ulottuvuuksia, jotka auttaisivat toteuttamaan etuoikeuskävely -harjoitteen niin, että siitä tulee vieläkin vaikuttavampi.

Toteutimme syksyllä 2017 työpajasta demon draaman pedagogiset mahdollisuudet -opintojakson puitteissa. Demo toteutettiin opintojakson opiskelijoille. Demon tarkoituksena oli kokeilla työpajan toimivuutta, ja niitä ideoita joita meillä oli. Halusimme palautetta draamaa opiskelevilta, nähdäksemme mikä ideoistamme toimii ja mikä ei. Opiskelijat olivat suurimmaksi osaksi sosiaalialalta. Myös omakohtaisen kokemuksen saaminen etuoikeuskävely -harjoitteen ohjaamisesta tuntui tärkeältä, ennen kuin lähdemme viemään sitä asiakkaiden pariin. Haastavuutta demoon toi ryhmän suuri koko. Osallistujia oli lähemmäksi 20. Aikaa meille oli varattuna vain puolitoista tuntia. Koska kyseessä oli opintojakson opiskelijat, olivat osallistujat jo onneksi valmiiksi ryhmäytyneitä. Pystyimme siis käynnistämään toiminnan ilman tutustumisharjoitteita. Saimme demosta paljon positiivista palautetta. Osallistuneet kertoivat sen olleen syventävä kokemus, ja auttaneen empatian kasvussa. Tästä muodostuikin osa toimintamme arvopohjaa ja yksi tavoitteistamme.

Tämän demon pohjalta suunnittelimme kahden toimintakerran toteutuksen erääseen matalan kynnyksen toimintaympäristöön pääkaupunkiseudulla. Tässä toteutuksessa ensimmäinen toimintakerta oli omistettu pelkästään rooliin hyppäämiselle ja roolihahmon syventämiselle. Suunnittelimme roolit jättämällä tietoisesti pois tiettyjä marginaaliryhmiä, joiden edustajia arvelimme olevan läsnä. Toimipaikan, johon työpajan toteutimme, kohderyhmänä on nuoret aikuiset. Monella heistä on, työntekijän kertoman perusteella, mielenterveydellisiä haasteita elämässään.

Halusimme kohderyhmästä ja heidän haasteistaan johtuen, tuoda toteutukseen lisänä voimaannuttavia elementtejä. Niinpä toteutuksen ensimmäisessä työpajassa osallistujat saivat itse luoda roolihahmoilleen voimavaroja ja positiivisia ominaisuuksia. Toinen työpaja oli omistettu itse etuoikeuskävely -harjoitteelle. Osallistujat pääsivät aluksi vielä syventämään roolejaan, ja ne osallistujat, jotka eivät olleet paikalla ensimmäisellä kerralla, saivat omat roolihahmonsensa. Osallistujilta saamamme palautteen perusteella työskentely oli toimivaa. Empatiin liittyy toisen ihmisen tunteissa mukana eläminen, tunneyhteys sekä samaistumisen kyky (Martela & Pessi 2017, 14), Nämä puolet tulivat työpajoissa näkyviksi. Osallistujat pääsivät kokeilemaan miltä tuntuu asettua toisen asemaan ja pohtimaan, kuinka toinen tilanteen kokee omasta näkökulmastaan. Tämä voidaan nähdä osana empatian kasvua (Martela & Pessi 2017, 14). Osallistuneet kertoivat, että siinä missä ensimmäisellä kerralla rooli saattoi jopa

ärsyttää, toisen kerran jälkeen roolihahmolle halusi vain kaikkea hyvää. Kaikki osallistujat eivät toimintaan lämmenneet, joka oli odotettavissa toimipaikan kohderyhmästä johtuen. He kokivat, että omien voimavarojen jo ollessa vähäiset, ei niitä riittänyt enää tämän kaltaiseen toimintaan. He kuitenkin kykenivät asettamaan itse rajansa ja jättäytymään pois työpajasta. Kokemuksesta viisastuneena totesimme, ettei toiminnan vieminen mielenterveystyön toimintaympäristöön ole eettisesti kestäväällä pohjalla (kts. luku 14).

Tämän toteutuksen jälkeen käytimme syksyllä 2017 aikaa pohdintaan tavoitteistamme opinnäytetyölle. Yhdessä opinnäytetyömme ohjaajan kanssa tarkastelimme suunnittelemamme toiminnan arvopohjaa, sekä tarkoitusta sosiaalialan kontekstissa. Tavoitteeksi työpajalle kirjastuivat marginaalissa olevien ryhmien aseman näkyväksi tekeminen. Sosiaalialaan kuuluu vahvasti heikommassa asemassa olevien puolustaminen (Talentia 2017, 20), jonka koemme toteutuvan toimintamme kautta. Näistä lähtökohdista aloitimme mahdollisen yhteistyökumppanin kartoittamisen. Sovimme alustavasti yhteistyöstä Loukon kanssa loppuvuodesta 2017. Alkuvuodesta 2018 tapasimme Loukon yhteyshenkilömme, ja teimme sopimuksen työpajojen järjestämisestä Loukon kevään 2018 toimintakauden aikana. Tammi- helmikuussa keskityimme opinnäytetyömme teoriapohjaan. Suunnitelmaseminaari oli maaliskuun ensimmäinen päivä, jolloin työmme tietopohja oli suurelta osin valmis. Maaliskuun aikana syvennyimme hiomaan työpajan suunnitelmaa Loukon toimintaan sopiviksi.

Etsimme materiaalia eri marginaaliryhmistä, joiden pohjalta loimme etuoikeuskävelyssä ja draamallisessa työskentelyssä käytettävät roolihahmot. Löysimme lähteeksemme teoksen ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä - Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin” (Huttunen, Jauhola, Korhonen & Oosi 2016). Teoksen pohjalta valitsimme Loukkoon järjestettävään työpajaan niitä marginaaliryhmiä, jotka kokevat eniten vihapuhetta arjessaan. Planin etuoikeuskävely -harjoite (2017), samoin kun Bryt! (2011) oppaan ett steg fram -harjoite on toteutettu roolikorteilla, joissa on kerrottu hahmoista vain muutamalla lauseella. Halusimme tuoda rooleihin kuitenkin myös intersektionaalisuutta, jonka vuoksi kirjoitimme rooleillemme pidemmän esittelyn (liite 5). Koimme, että roolihahmojen avulla voimme tuoda näkyväksi yhdenvertaisuutta ja kasvatata suvaitsevaisuutta muita kanssaeläjiä kohtaan (Sonkkila 2008, 341-342). Suunnittelimme roolihahmot, ja työpajan sisällön (liite 4) niin, että myös mahdolliset liikuntarajoitteiset osallistujat pystyvät toteutukseen osallistumaan.

Alkuperäisenä ajatuksena oli pitää kaksi avointa kehittämistyöpajaa, joihin olisi saanut tulla kuka tahansa Loukon kävijä. Näistä työpajoista saadun osallistujapalautteen pohjalta, olimme järjestäneet vielä kolmannen, Loukon työryhmälle suunnatun arvioivan työpajan. K kaikille avointen, Loukon toimintapäiviin sijoitettujen työpajojen oli tarkoitus olla maaliskuun 14. ja 22. päivä. Pajoja mainostettiin Loukon sosiaalisen median alustoilla. Lisäksi mainostimme pajoja myös itse, ajatuksena saada Loukolle uusia kävijöitä. Aiemmista työpajoista

saamamme kokemuksen perusteella halusimme rajoittaa osallistujamäärää. Näin mahdollistaisimme sen, että osallistujia ei olisi työpajassa liikaa ja kokemuksesta voisi tulla syvällisempi, tasavertaisen vuorovaikutuksen mahdollistuessa. Työpajoihin oli ennakoilmoittautuminen, ryhmäkoon ollessa maksimissaan kymmenen. Ensimmäisen työpajan alkaessa kävi kuitenkin ilmi, ettei ulkopuolisia kävijöitä työpajoihin saapunut, vaan osallistujat olivat Loukon työryhmään kuuluvia. Tästä johtuen teimme lennosta suunnitelman muutoksen, ja toteutimme työpajan Loukon koulutustarpeita silmällä pitäen. Toista työpajaa emme saaneet järjestettyä, sillä ensimmäisen työpajan palautteiden sekä kehitysehdotusten pohjalta tehtyjä muutoksia ei saatu ajoissa hyväksyttyä. Kolmas, kehittämispalautteiden pohjalta kehitetty arvioiva työpaja oli suunniteltu toteutettavaksi huhti-toukokuussa Loukon työryhmälle. Aikataulullisista ongelmista johtuen, työpaja jouduttiin siirtämään syksylle. Näin ollen, emme saaneet sitä mukaan opinnäytetyöhömmme.

Maalis- huhtikuun aikana kävimme sähköpostitse työpajan kehittämiseen liittyvää keskustelua, jota avaamme tarkemmin luvussa 10.4, Loukon työryhmän jäsenten kanssa. Ajoittain sähköpostitse käyty keskustelu tuntui raskaalta, vuorovaikutuksen ollessa hidasta monen siihen osallistuneen kiireisistä aikatauluista johtuen. Omien näkökulmien ja toiminnallisten ratkaisujemme perusteleminen olisi ollut kasvokkain helpompaa. Jälkikäteen tarkasteltuna keskustelu osoittautui erittäin hedelmälliseksi. Saimme arvokasta palautetta ja kehitysehdotuksia koskien työpajaamme. Keskustelussa nousseiden kehitysehdotusten kautta, pystyimme kehittämään työpajaa paremmin Loukon arvopohjaan sopivaksi. Löysimme keskustelussa yhteisen sävelen. Työpajaamme tekemämme muutosehdotukset, olivat kaikkien keskusteluun osallistuneiden osapuolien silmissä riittävät. Tapasimme vielä Loukon yhteyshenkilömmme huhtikuun lopulla, jolloin löimme lukkoon kehitetyn työpajamme lopullisen muodon. Tässä vaiheessa toivoimme vielä voivamme järjestää kehitetyn työpajan Loukon työryhmälle toukokuun aikana. Aikataulullisesti tämä ei kuitenkaan ollut enää kevään 2018 aikana mahdollista. Sovimme yhteistyömmme jatkumisesta Loukon tulevan syyskauden aikana. Huhti- kesäkuun käytimme opinnäytetyömmme raportin työstämiseen, hyödyntäen omalta opinnäytetyön ohjaajaltamme saatua palautetta. Arviointiseminaari järjestettiin 12.6.2018 Laurea Tikkurilan tiloissa.

10 Toiminnan toteutus

Työpajamme on rakennettu vahvasti draamallisia elementtejä hyödyntäen. Se tarjoaa osallistujilleen mahdollisuuden oman itsensä ja oman arvomaailmansa kohtaamiseen. Lisäksi draaman avulla luodaan uusia näkökulmia kokemuksen ja yhdessä toimimisen kautta, teatterilähtöisiä työskentelytapoja hyödyntäen. (Airaksinen & Karkkulainen 2012, 6-7.) Draamatoiminnan kolme osaa ovat virittäytyminen, toiminta sekä prosessointi (Sonkkila 2008, 344). Näiden osien valossa, työpajan sisältö rakentui draamasopimuksesta, lämmittelystä eri osiot huomioiden, roolityöskentelystä, etuoikeuskävely -harjoitteesta, pienryhmissä toteutetuista patsaista

ja improvisaatiokohtauksista, roolista irtautumisesta sekä prosessin huolellisesta purkamisesta ja reflektoinnista työpajan eri vaiheissa. Perustelemme valitsemamme työtavat teoriaan viitaten. Työpajaamme osallistui kolme Loukon työryhmän jäsentä. Koska osallistujia oli pariton määrä, päätimme, että toinen meistä ohjaajista osallistuu harjoitteisiin muiden osallistujien mukana. Työpajan tarkempi sisältö ja harjoitteiden järjestys löytyy liitteestä 4. Työpaja kesti yhteensä kolme tuntia, josta puolet oli itse draamallista toimintaa, ja puolet purkua ja reflektointia.

10.1 Lämmittely

Lämmittelyn tarkoituksena on nimensä mukaisesti lämmitellä sekä kehoa että mieltä tulevaan draama toimintaan, sekä saada ryhmä vireeseen toimintaa varten. Eri tilanteissa ja eri ryhmien kanssa lämmittelyharjoituksilla on eri tarkoitus. Ryhmän ollessa uusi, lämmittely rikkoo jäätä osallistujien välillä ja toimii siltana yhteiseen toimintaan. Lämmittelyharjoituksia voi jakaa useampiin alaryhmiin, esimerkiksi tutustumis-, keho-, liike-, aisti- ja keskittymisharjoituksiin. (Vehkalahti 2006, 76.)

Tutustumisharjoitteiden ja -leikkien tavoitteena on luoda turvallinen ilmapiiri. Tämä mahdollistaa vapautuneen toimimisen draamassa. Niiden avulla tutustutetaan ryhmäläiset toisiinsa sekä otetaan tila haltuun ja harjoitellaan yhdessä toimimista. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 273.) Aloitimme työpajamme hetkeen maadoituksella, josta lisää seuraavassa kappaleessa. Tämän jälkeen pidimme lyhyen tutustumiskierroksen. Vaikka osallistujat olivat meitä lukuun ottamatta tuttuja toisilleen, päätimme pitää suunnitelman mukaisesti tutustumisharjoitteena nimipiirin ja liikkeen. Harjoite on helppo ja auttaa osallistujia purkamaan mahdollista jännitystä, ilman suorituspainetta. Lisäksi se luo heti alkuun onnistumisen kokemuksen (Kuukasjärvi 2011, 69). Nimipiiri harjoitteessa jokainen sanoo vuorollaan nimensä piirissä, yhdistäen siihen jonkin liikkeen, jonka muut toistavat. Kiinnitimme harjoitetta ohjatessamme huomiota sensitiivisyyteen. Ohjeistimme osallistujia siihen, että kukin voi sanoa sen nimen, jolla haluaa tilanteessa tulla kutsutuksi. Huolehdimme, että ohjaaja aloitti kierroksen, jotta osallistujat näkivät liikkeen voivan olla yksinkertainen, esimerkiksi käden heilautus. Kierros sujui hyvin ja jokainen teki vuorollaan eri liikkeen.

Aistiharjoitteiden tavoitteena on avata mieli huomioimaan ympäristöä aistien, tuntien, kokien ja eläytyen (Sinivuori ym. 2007, 181). Aisti- ja keskittymisharjoitteet kulkevat usein käsi kädessä. Osallistujat saattavat tulla draamatoimintaan valmiiksi väsyneinä tai stressaantuneina, mieli täynnä ajatuksia sekä huolia. Keskittymisharjoitteiden avulla otetaan tilaa itselle, omille tuntemuksille ja kokemuksilla. Harjoitteilla avataan mieli havainnoinnille, tarkkailulle sekä aisteille ja tunteille. (Vehkalahti 2006, 115.)

Työpajan aloittaneessa hetkeen maadoitus -harjoitteessa osallistujat saivat mahdollisuuden päästää irti päivän muista kiireistä. Harjoitteessa kokoonnuimme osallistujien kanssa yhteiseen piiriin. Kehotimme heitä ottamaan tukevan asennon, jossa jalkapohjat tuntevat alla olevan lattian kehon koko painolla. Tämän jälkeen sai joko sulkea silmänsä tai laskea katseensa, oman tuntemuksensa mukaisesti. Hengittelimme yhdessä rauhallisesti ja syvään noin minuutin, parin verran. Lopuksi palauduimme hetkeen, jokainen omassa tahdissaan. Maadoitus osaltaan auttoi osallistujia laskeutumaan käsillä olevaan tekemiseen.

Toisena aistiharjoitteena meillä oli myöhemmin (kts. liite 4) tilassa liikkuminen. Ohjeistimme osallistujia aloittamaan hitaan liikkumisen käytössämme olevassa tilassa. Pyysimme heitä kiinnittämään huomiota kehonsa tuntemuksiin ja liikkumaan tavalla, jota keho tuntui tarvitsevan. Jokaisella osallistujalla oli näin mahdollisuus luoda oma, yksityinen tilaansa, jossa ei vielä oltu kontaktissa muihin. Seuraavaksi osallistujia kehoitettiin havainnoimaan ympäristöään rauhalliseen tahtiin. Ohjeistimme heitä käyttämään eri aisteja havainnoimisen tukena, esimerkkejä antaen. Tässä vaiheessa osallistujat ottivat tilaa haltuunsa kuuntelemalla ympäristön ääniä, kosketellen erilaisia pintoja ja materiaaleja tilassa, sekä liikkuen eri tahdeissa. Osallistujat myös omatoimisesti muun muassa kokeilivat istumista eri huonekaluilla tai tunnustelivat seiniä ja muita materiaaleja kehollisesti. Harjoitteen avulla annoimme heille mahdollisuuden virittäytyä tekemiseen, niin havainnoinnin, tarkkailun kuin omien tuntemustenkin kautta.

Keho- ja liikeharjoitteilla lämmitellään kehoa ja tullaan tietoisiksi kehollisen ilmaisun käyttömahdollisuuksista. Erityisesti liikkeen rytmiin ja tempoon kiinnitetään huomiota. Harjoitteissa avaudutaan sekä oman kehon mahdollisuuksiin viestien välittäjänä että havainnoidaan ja tulkitaan muiden liikeilmaisua. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 201.) Käytimme työpajassamme keho- ja liikeharjoitteita lämmittelynä draamalliseen ilmaisuun sekä roolityöskentelyyn. Tässä kohtaa jatkoimme tilassa kävelyä edellisten aistiharjoitteiden jälkeen. Osallistujia ohjeistettiin pikkuhiljaa ottamaan kontaktia muihin tilassa oleviin. Tällä pyrimme varmistamaan pehmeän laskun omasta yksityisestä tilasta yhteiseen toimintaan. Ensin neuvoimme osallistujia kontaktin ottamisessa muihin pelkän katseen avulla. Seuraavaksi osallistujat tervehtivät vastaantulevaa kevyin nyökkäyksin, josta jatkoimme sanalliseen tervehtimiseen. Harjoitteen tavoitteena, oli huomioida muita tilassa olevia sekä vahvistaa turvallista ilmapiiriä draamassa toimimiseen. Osallistujat lähtivät hyvin mukaan harjoitteeseen. Koska kaikki olivat jo ennestään toisilleen tuttuja, sujui kontaktinotto muihin luontevasti.

Halusimme valmistaa osallistujia tulevaa roolityöskentely- ja draamallisen ilmaisun osiota varten. Tässä hyödynsimme jälleen tilassa kävelyä. Pyysimme osallistujia liikkumaan tilassa, annettujen ohjeiden mukaisesti. Osallistujat hakivat ilmaisuun ohjeistetuksi eri tunnetilojen, vaivojen sekä ikäkausien kautta, esimerkkinä kiireinen ja stressaantunut kotiäiti. Ohjauksessa kiinnitimme huomiota kuvailevaan ilmaisuun, jonka avulla osallistujien oli helpompi hakea oi-

keaa tempoja sekä kehonkieltä liikkumiseen. Harjoitteessa lisäsimme myös äänenkäytön ilmaisuun. Jos tarkoituksena oli liikkua järkyttävän päänsäryn vallassa, osallistujat voivottelivat ja valittivat ääneen kukin valitsemallaan volyymilla. Lämmittelyharjoitteisiin osallistuimme molemmat. Näin ohjaaja saadaan osalliseksi tekemiseen, eikä hän mielestämme jää etäiseksi, sivussa olevaksi. Koemme, että kokemuksellisuuden kautta ohjaaja pystyy myös paremmin havainnoimaan, kuinka kauan mitään lämmittelyharjoitetta tarvitsee tehdä. Tämä omalta osaltaan saattoi myös auttaa osallistujia hakemaan ilmauksellista, omaa tapaansa työskennellä draaman maailmassa. Osa työskenteli minimalistisemmin, pienellä volyymillä. Osa ilmaisi itseään vahvemmillä eleillä ja äänenkäytöllä. Molemmat tavat ovat mielestämme yhtä oikeita, eikä ilmaisun voimakkuus tai tapa toimia, ole näkemyksemme mukaan suhteutettavissa tunnekokemuksen laatuun.

10.2 Sosiometria

Uudessa ryhmässä sosiometrian tavoitteena on tukea ryhmäytymistä, ja luoda pohjaa samankaltaisuuden kokemukselle. Sosiometria käsite on J.L Morenon luoma. Sen avulla ryhmässä tapahtuva toiminta on mitattavissa ja hallittavissa. Morenon mukaan sosiometrian kautta voi oppia ryhmän vuorovaikutussuhteista sekä rakenteesta. Sosiometriseen toimintaan sisältyy seuraavat osa-alueet: tavoite, kriteeri, tekniikka, purku ja koonti. Ryhmäytymisen lisäksi tavoitteena voi olla esimerkiksi valtasuhteiden esille tuominen. Sosiometriassa kriteerillä tarkoitetaan väittämää, jonka mukaan osallistujat toteuttavat valintojaan. Etukäteen tulisi huomioida, ettei kriteeri luo tulkinallisia eroja. Sen tulisi siis olla selkeä. Tekniikalla tarkoitetaan valinnan teon tapaa, joka voi olla esimerkiksi näkymätön jana tai käden olkapäälle laitto. Sosiometriaa käytettäessä tulisi korostaa sen tilanneriippuvuutta. Valinnat tehdään tässä hetkessä, ja muuttuvat jatkuvasti. Sosiometria tulisi purkaa heti toimintaosuuden jälkeen, jolloin pohditaan, mitä ilmeni. (Kopakkala 2005, 122-128.)

Työpajassa käytimme sosiometriaa lämmittelynä työpajan teemaan. Tavoitteena oli myös tutustuttaa ryhmäläiset toisiinsa, ja luoda samaistumispintaa. Tekniikkana käytimme näkymätöntä janaa, jolle osallistujat asettuivat. Nimesimme janan päädyt yhteiskunnan keskiössä olevaksi ”mallikansalaiseksi” ja yhteiskunnan reunoilla eläväksi ja siitä irtautuneeksi kansalaiseksi. Osallistujat asettuivat janalle, ja alkoivat omatoimisesti purkamaan harjoitetta, janan ääripäiden sanoittamisen tulokulmasta. Purussa osallistujat ryhtyivät analysoimaan mallikansalaisen mittaa. Totesimme yhteisesti, että kriteerien asettaminen oli epäonnistunut. Mallikansalaisen mitta ei ollut tarpeeksi selkeä käsite, jotta yhteinen konsensus olisi syntynyt.

10.3 Draamasopimus ja roolityöskentely

Draamasopimuksella tarkoitetaan ohjaajan ja ryhmän välistä sopimusta yhdessä toimimisesta draaman maailmassa, teatterilähtöisiä työtapoja hyödyntäen. Draamasopimus antaa osallistujille omistusoikeuden draamaan. Tämä tarkoittaa sitä, ettei osallistujien tekemistä arvostella tai kommentoida ulkopuolisille. (Barber & Owens 2010.) Toiminnan sisältöä on lupa reflektoida ulkopuolisille. Myös esteettinen kahdentuminen edellyttää sopimusta fiktion säännöistä. (Heikkinen 2017; Heikkinen 2004.) Keskeistä sopimuksessa on huolehtia osallistujien ja ohjaajien olevan tietoisia siitä, mitä työpajassa tullaan tekemään. Tärkeää on sopia yhdessä niistä pelisäännöistä, jotka mahdollistavat draaman maailmassa asioiden tutkimisen ja kommunikation. Draamasopimuksen tarkoitus on sitouttaa osallistujat yhteiseen toimintaan. Siihen sisältyy myös mahdollisuus keskeyttää toiminta kenen tahansa toimesta, missä tahansa toiminnan vaiheessa. (Heikkinen 2004, 90-95)

Ennen draamasopimuksen tekoa esittelimme lyhyesti itsemme. Kerroimme opinnäytetyöstämme, sekä työpajan kehittämiseksi. Pyysimme osallistujia avoimin mielin mukaan työpajan kehittämiseen toimivaksi kokonaisuudeksi Loukolle. Kerroimme sopimuslomakkeista (liite 1) sekä palautteen antamisesta työpajan päätteeksi sanallisesti ja kirjallisesti (liitteet 2 ja 3). Draamasopimuksessa käsitelimme yhdessä tekemisen, draaman avulla rooliin hyppäämisen ja etuoikeuksien tutkimisen yhdessä. Koska ryhmäläiset olivat keskenään toisille tuttuja, päätimme olla korostamatta liikaa ryhmän väliseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita.

Rooli on yksilön oma tulkinta kuvitteellisesta hahmosta. Roolissa oleva pohtii, kuinka hänen hahmonsa reagoisi eri tilanteissa ja rakentaa toimintansa sen mukaisesti. Rooliin eläytymisen ja roolihahmon näkökulmasta toteutetun toiminnan kautta, muiden henkilöiden toiminnan ymmärrys saa hyvän kasvualustan. (Sinivuori ym. 2007, 247.) Toteutimme etuoikeuskävelyn roolityöskentelyä hyödyntäen. Näin draaman ulottuvuudet muiden osaan ja elämäntilanteeseen eläytymisestä mahdollistuisivat (esim. Honkakoski 2001; Sonkkila 2008).

Työpajassa arvoimme roolit osallistujille, sekä toimintaan osallistuvalla ohjaajalle. Toimintaa varten luodut roolihahmot löytyvät liitteestä 5. Kukin osallistuja sai lapun, josta selvisi roolihahmon nimi, ikä, kansallisuus sekä elämäntilanne lyhyesti. Jokainen sai noin viiden minuutin ajan rauhassa sisäistää rooliinsa kuuluvia ulkoisia sekä sisäisiä ominaisuuksia. Rooleiksi osallistujille jakautuivat Suomen romani, Romanian romani, päihteidenkäyttäjä sekä asunnoton nuorimies. Roolihahmoon eläytyminen aloitettiin jo tutuksi tulleella tilassa kävelyllä. Ohjeistuksena roolin olemuksen hahmottamisessa toimivat apukysymykset, kuten “Millainen fiilis roolihahmolla on?”, “ Onko jotain vaivoja?” tai “Mikä tunnetila roolilla on?”. Kun osallistujat olivat saaneet tuntumaa rooleihinsa, alkoivat he ohjeistetusti ottamaan kontaktia toisiinsa. Ensin moikattiin muita ohimennen. Vähitellen tämän jälkeen haettiin roolihahmon tapaa olla suhteessa muihin myös sanallisesti. Tähän annoimme avuksi muun muassa seuraavia ohjeita “Luottaako roolisi muihin ihmisiin?”, “Onko hänen tapansa olla kontaktissa muihin reipas vai

ujo?” tai “Kohtaako hän muita ryhdikkäästi vaiko väistellen?”. Roolihahmoin sisään pääsy sujui osallistujilla hetken miettimisen jälkeen hyvin. Osallistujat kehittivät esimerkiksi roolihahmoilleen kielellisen ilmaisumuodon, murteen tai puhekielellisten ilmaisujen kautta. Osallistuva ohjaaja teki omaa roolihahmoaan hyvin voimakkaasti, sen erilaisia piirteitä korostaen. Tavoitteena tälle oli näyttää esimerkkiä siitä, miten roolihahmoja voi tulkita. Toki myös oma, vahva draaman tekemisen tausta auttoi siinä, että rooliin oli helppo hypätä välittömästi. Tästä johtuen roolihahmon erityispiirteitä tuli tulkittua voimakkaastikin, omaan käsitykseen päihteiden vaikutuksesta persoonaan pohjautuen.

Kun osallistujat olivat sisäistäneet roolihahmojensa ilmaisutapaa, oli vuorossa kuulumisten vaihto muiden kanssa. Tässä kohtaa jokainen oli hetken kontaktissa muihin yksitellen, keskustellen roolinsa kautta elämäntilanteestaan. Osallistujat uppoutuivat keskusteluihin roolihahmojensa kautta aktiivisesti. Yksi roolihahmo ei puhunut suomea. Hänelle kuitenkin ohjeistettiin, että roolihahmo voi olla kontaktissa muihin suomen kielellä. Tämä on draaman maailmassa sallittua.

Ennen varsinaista etuoikeuskävelyä syvensimme rooleja vielä itsestään paljastus -harjoitteen avulla. Osallistujat saivat hetken miettiä itsekseen, mitä heidän roolihahmonsensa mahdollisesti harrastaisi, mistä pitäisi ja mikä tuo voimavaroja roolihahmon elämään. Tämän jälkeen kokoonnuimme jälleen piiriin, rooleissa pysyen. Harjoite eteni siten, että jokainen vuorollansa kertoi jonkin seikan itsestään. Kaikki, jotka kokivat samoin roolissaan, vaihtoivat keskenään paikkaa. Osallistujien lämmentyessä, harjoite eteni hyvin ja yhdistäviä seikkoja löytyi. Tavoitteena oli tuoda ihmisten samankaltaisuutta esille. Harjoitteen avulla eri taustaiset ja erilaisissa elämäntilanteissa olevat ihmiset kykenevät liittymään toisiinsa (Sinivuori ym. 2007, 247.). Myös jokaisen elämässä olevien, pientenkin voimavaroja tuottavien asioiden näkyväksi tekeminen toteutui. Osallistujat keksivät roolihahmoilleen hyvin inhimillisiä piirteitä, kuten rakkauden lauluharrastukseen, taikka läheisen lemmikkieläimen.

Työpajan lopuksi oli tärkeä huolehtia, että jokainen osallistuja sai mahdollisuuden irtautua roolihahmostaan huolellisesti. Luopuminen aloitettiin hyvästien jättämisellä omalle hahmolle. Kokoonnuimme piiriin, jonka keskelle asetimme kulhon. Vuorollansa jokainen osallistuja laittoi roolihahmolappunsa kulhoon sekä antoi tälle sanalliset hyvästit. Olimme ohjeistaneet osallistujia antamaan hahmoille positiivisia ja kannustavia viestejä. Näin jokainen sai purettua päällimmäisiä tuntemuksiaan, joita roolissa olo oli tuottanut. Osallistujien hyvästit roolihahmoilleen olivat koskettavia. He olivat havaintojemme mukaan tilanteessa selkeästi läsnäolevia. Kierros myös toi esille empatian tunteita viestien kautta, joita roolityöskentely oli tuottanut. Tavoitteena hyvästelykierrokselle oli reaali maailmaan paluu, sekä juurikin empatian esille nostaminen positiivisten viestien avulla.

Hyvästelykierroksen jälkeen käytimme vielä rooliravistelu -harjoitetta fyysiseen ja konkreettiseen roolista irtautumiseen. Harjoitteessa osallistujat liikkeen kautta irtautuivat roolihahmoistaan. Rooliravistelussa lasketaan nopeutuvaan tahtiin, ensin viidestä yhteen, sitten neljästä yhteen, kolmesta, kahdesta ja lopulta pelkkä yksi, ravistellen samalla raajoja laskemisen rytmissä. Harjoitteen tavoitteena on fyysisyyden kautta tulla lopullisesti pois draaman fiktiivisestä maailmasta, tähän hetkeen. Otimme tähän väliin vielä lyhyen ”fiiliskierroksen”, ennen loppukeskustelua ja työpajan purkua. Tässäkin tavoitteena oli päällimmäisten tunteiden sanoittaminen, mutta jo täysin reaali maailmassa. Osallistujat toteuttivat rooliravistelun hyvällä volyymilla. Fiiliskierroksella tuli jo näkyväksi, että kokemus oli herättänyt monenlaisia ajatuksia sekä tuntemuksia.

10.4 Etuoikeuskävely ja roolihahmojen kohtaaminen

Työpajassamme käytimme etuoikeuskävely -harjoitetta yhteiskunnan valtarakenteiden tutkimisessa. Roolityöskentelyn avulla, osallistujilla oli mahdollisuus eläytyä eri elämäntilanteissa olevien roolihahmojen kautta yhteiskunnassamme vallitseviin olosuhteisiin. Elämäntilanteesta johtuvat, syrjäyttävät tekijät voivat olla taloudellisia, työmarkkinallisia, koulutuksellisia, kulttuurillisia, sosiaalisia tai jopa poliittisia. (Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma 2003, 15; Saari 2015, 15.) Syrjäytyminen nähdäänkin vahvasti yhteiskunnallisten rakenteiden ja yksilön omien lähtökohtien yhteistuloksena (Juhila 2006, 105). Kohderyhmän ollessa jo valmiiksi tiedostava, tarjosimme roolityöskentelyn kautta eri näkökulman tutkia valtarakenteita, etuoikeuksia ja rajoituksia. Myös marginaaliryhmään kuulumiseen sisältyvä, mahdollinen ristiriita etuoikeutetusta asemasta, voi tulla näkyväksi tätä kautta. Etuoikeuksien tuoma suoja voi sokeuttaa ihmisen muiden kohtaamille haasteille. Se ei vaikuta ihmisarvoon, mutta luo mahdollisuuksia, jotka eivät ole kaikille samat. Etuoikeuksien tutkimisen avulla yhteiskunnallisten valtasuhteiden hahmottaminen on helpompaa. (Älä olet - Normit nurin! 2013, 25.)

Etuoikeuskävely -harjoite tehdään roolista käsin. Harjoitteessa osallistujat sijoittuvat riviin ja heille esitetään väittämiä. Käyttämämme väittämät löytyvät liitteestä 6. Väittämien perusteella osallistujat ottavat askeleita eteen- tai taaksepäin ohjeen mukaisesti. Osallistuja käyttää omaa harkintaansa, väitteen sopivuudesta roolihahmonsa yhteiskunnalliseen asemaan. Ohjeistukseen kuuluu myös mahdollisuus pysyä paikallaan, mikäli väittäjä ei koske roolihahmoa, tai osallistuja ei ole asiasta varma. Harjoitteen tavoitteena on tuoda näkyväksi normeja ja etuoikeuksia. Lopuksi käydään lävitse kävelyn lopputuloksen herättämiä ajatuksia omasta asemasta. (Älä olet - Normit nurin! 2013, 66-67.)

Ryhmän koostuessa toisilleen tutuista ihmisistä, osallistuvaa ohjaajaa lukuun ottamatta, päätimme ohjeistaa etuoikeuskävelyn aloituksen niin, että osallistujat pitivät toisiaan käsistä

kiinni. Tällä halusimme konkreettisesti korostaa roolihahmoihin kohdistuvia eri valtarakenteista johtuvia etuoikeuksia sekä rajoituksia, käsien irrotessa lähes väistämättä jossain kohtaa. Osallistujat tekivät etuoikeuskävelyn hyvin keskittyneesti. He kuuntelivat väittämät, ja liikkuvat eteen- tai taaksepäin ohjeiden mukaisesti. Silloin kun väittämät eivät koskeneet osallistujan roolihahmoa, he pysyivät ohjeiden mukaisesti paikallaan. Muut osallistujat joutuivat päästämään käsistä irti yllättävän nopeasti verrattuna Suomen romanin ja Romanian romaniin. Näissä rooleissa olijat pystyivät pitämään toisiaan kädestä koko etuoikeuskävelyn ajan. Etuoikeuskävelyn loppuessa he, hyvinkin odotetusti, jäivät seisomaan aivan janan alkupäähän, muiden päästessä pitkälle heidän edelleen.

Heti etuoikeuskävelyn jälkeen purimme sen herättämiä ajatuksia pareittain, sekä roolista käsin, että omana itsenä. Apukysymyksinä keskustelussa parin kanssa olivat “Miltä tuntuu olla siellä missä olette?”, “Miltä tuntuu katsoa muita?” ja “Tuntuuko paikka oikealta?”. Parit muodostuivat lähelle toisiaan päätyneistä roolihahmoista. Keskustelu eteni vilkkaana ja osallistujat jakoivat mielipiteitään avoimesti. Keskenään tehtyjen parikeskusteluiden jälkeen, käytimme aikaa yhteiseen keskusteluun etuoikeuskävelyn herättämistä ajatuksista. Tämäkin keskustelu oli moniäänistä ja kaikki osallistuivat yhteiseen ajatusten vaihtoon tasavertaisesti. Keskustelusta kävi ilmi, että moni yllättyi omasta sijainnistaan kävelyn jälkeen.

Etuoikeuskävely -harjoitteesta muodostui tilaan kuvitteellinen jana, joka kuvasi roolihahmon yhteiskunnallista asemaa, tuomalla näkyväksi sen, kuinka hahmot sille sijoittuivat. Osa etualalle olleista kertoi ajatelleensa aluksi päätyvänsä noin puoliväliin janaa, osa takana olleista taas ajatteli päätyvänsä paljon pidemmälle. Tämä toi näkyväksi sen, kuinka vaikeasti havaittavissa jotkin valtarakenteissa piilevät, ihmisiä eriarvoistavat seikat ovat. Kävelyn purkamisen jälkeen osallistujat jaettiin vielä pareihin niin, että kävelyssä etu- ja taka-alalla olleet roolihahmot muodostivat pareja. Pareille annettiin tehtäväksi luoda tilanne, jossa roolihahmot voisivat kohdata reaali maailmassa. Keinoina käytettiin joko improvisaatiota tai kuvapatsaita.

Kuvapatsaissa tarkoituksena on muodostaa kehollisesti staattinen kuvapatsas kuvaamaan joko ihanteellista mielikuvaa tai realistisia mahdollisuuksia. Muu ryhmä tulkitsee patsasta sen herättämien mielikuvien ja tunteiden perusteella. Kuvapatsaat ovat matalankynnyksen toimintaa, johon kaikkien on helppo osallistua. Kuvapatsaita voi tehdä juuri sillä intensiteetillä, johon osallistuja siinä hetkessä pystyy. Kuvapatsaaseen liittyminen voi olla suurieleistä, tai pienieleistä, ja molemmat tavat ovat yhtä oikeita. (Barber & Owens 2014, 29.) Osallistujat loivat kuvapatsaiden kautta tilanteen, jossa aitoa kohtaamista roolihahmojen välille ei syntynyt. Pohdimme yhdessä keskustellen, että tämä tuntui realistisimmalta vaihtoehdolta.

Improvisaatiossa taas osallistujat esittävät oman tulkintansa kohtaamistilanteesta pienen esityksen tai kohtauksen muodossa. Kohtauksesta voidaan halutessa keskustella yhdessä. Impro-

visaatio toimii apuna roolihahmon rakentamisessa. (Barber & Owens 2014, 24.) Työpajassamme annoimme osallistujille vain vähän aikaa kohtaamisten rakentamiselle. Näin tarkkaa käsikirjoitusta ei päässyt syntymään. Roolihahmojen välinen kohtaaminen syntyikin siinä hetkessä, spontaanisti. Tämän jälkeen muut osallistujat saivat esittää arvion siitä mitä näkivät. Pari kertoi, osuivatko muiden tulkinnat oikeaan. Kohtausten herättämät ajatukset purettiin yhdessä siinä hetkessä, lyhyesti keskustelemalla. Toteutuksen miettimiseen annettu aika oli riittävä siihen, että improvisaation toteuttanut pari ehti keskustella lyhyesti siitä, missä tilanne tapahtui. Mikä on kohtaamisen kaari, ja siinä esiintyvien henkilöiden rooli. Kuitenkaan tarkan dialogin rakentamiseen ei ollut aikaa, jonka vuoksi tilanne oli vahvasti improvisoitu. Improvisaatio vaatii toteuttajaltaan heittäytymiskykyä, eikä tämän vuoksi ole soveltuva kaikkien kanssa toteutettavaksi. Osallistujaa ei saisi altistaa tilanteelle, jossa hän joutuu tekemään jotakin omasta mielestään hämmentävää tai kiusallista (Barber & Owens 2014, 22).

Tarkoituksenamme oli loppukeskustelussa tiedustella osallistujilta, kumpi menetelmä heidän mielestään sopi toimintaan paremmin. Loppukeskustelun soljuessa eteenpäin, kuitenkin unohdimme kysyä asiasta. Tarkoituksenamme oli varmistaa improvisaatiotehtävään osallistuneilta heidän tuntemuksiaan siitä, onko menetelmä sellainen, jonka he kokisivat seuraavassa työpajassa mahdolliseksi toteuttaa. Asia nousi esille myöhemmin sähköpostikeskustelun aikana.

10.5 Loppupurku ja palautteen anto

Tärkeä osa draamatyöskentelyä on toiminnan jälkeinen jakaminen ja prosessointi. Niiden avulla draaman herättämiä ajatuksia sekä tunteita käsitellään yhdessä. Purun aikana ohjaajan on oltava herkkänä osallistujien tunteille ja tilanteelle, jotta draaman positiiviset vaikutukset minuuden muokkaajana mahdollistuvat. Purulle ja palautteen antamiselle on varattava riittävästi aikaa, lisäksi siihen on syytä paneutua huolella. (Sonkkila 2008, 347, 349.) Hakiessamme tietoa etuoikeuskävely -harjoitteesta, huomiomme kiinnitti harjoitteeseen varatun ajan lyhyys. Aiemmin toteuttamiemme työpajojen pohjalta huomasimme, että draamatyöskentelyn hedelmällisin osuus oli juurikin toiminnan jälkeinen yhteinen vuorovaikutuksellinen purku. Etuoikeuskävelyn ominaispiirteenä onkin sen nostattamat tunteet, joiden purkamiseen on jätettävä riittävästi aikaa. (Bryt! 2011, 90). Otimme tämän vahvasti huomioon suunnitteleamalla työpajan kolmetuntiseksi, jotta loppupurkuun jäisi tarpeeksi aikaa. Itse draamallinen työskentely vie työpajan kestosta vain noin puolet. Näin varmistimme, että loppukeskustelulle jää aikaa vähintään tunti.

Työpajassamme toteutimme toiminnan purkamisen yhteisen loppukeskustelun kautta. Rooleista irtautumisen jälkeen kokoontuimme yhdessä pöydän ääreen jakamaan työpajan herättämiä ajatuksia ja tunteita keskustelun kautta. Loppukeskustelua varten olimme varanneet

valmiiksi tukikysymyksiä, joilla keskustelua voisi tarvittaessa ohjata eteenpäin (liite 3). Keskustelu kuitenkin soljui itsestään, osallistujien ollessa itse aktiivisia. Keskustelu eteni hyvässä dialogissa. Reflektoimme paljon tekemistä yhdessä. Osallistujat nostivat esille sekä huomiotaan työpajasta että hyväksi kokemiaan asioita. Tässä vaiheessa nostimme myös itse esille draamasopimuksen jääneen vaillinaiseksi. Osallistujat yhtyivät tähän ja syntyi hyviä tulokulmia draamasopimuksen tarpeellisuudesta aina toiminnan alkaessa. Keskustelimme myös yhteiskunnan rakenteellisista asioista, ja marginaaliryhmistä ylipäätään. Yksi osallistuja joutui lähtemään kesken loppukeskustelun, mutta pyrimme varmistamaan, että hän sai sanottua kaiken oleellisen. Opinnäytetyötämme varten toinen ohjaajista kirjasi esille nousseita asioita ylös, toisen huolehtiessa keskustelun etenemisestä. Loppukeskustelusta nousseita kehittämissuhteita ja muita ajatuksia kuvaamme tarkemmin luvussa 10.2. Lopuksi jaoimme osallistujille kyselylomakkeet työpajan arviointia varten (kts. liite 2). He täyttivät lomakkeen rauhassa, siinä hetkessä. Koska yksi osallistuja oli poistunut loppukeskustelun jälkeen, emme saaneet häneltä kirjallista palautetta. Avaamme keskustelussa esille nousseita asioita seuraavassa luvussa.

11 Kehittämisprosessin kuvaus

Arvioimme työpajan onnistumista omien havaintojemme, loppukeskustelun sekä kirjallisten palautteiden pohjalta (Vilkka & Airaksinen 2003). Näiden arviointien pohjalta, kehitimme työpajan Loukkoon sopivaksi kokonaisuudeksi. Kävimme sähköpostitse keskustelua osallistujien kanssa työpajan kehittämiseen liittyen, erityisesti Loukon arvopohja huomioiden. Tapasimme vielä huhtikuussa Hanna Rädyn, jonka kanssa käydyn keskustelun pohjalta, teimme lopulliset muutokset työpajamme toiminnalliseen runkoon. Sovimme palautteiden pohjalta kehitetyn työpajan toteuttamisesta Loukon koulutuspäivänä. Koulutuspäivä oli tarkoitus järjestää huhtitoukokuun vaihteessa, mutta tämä ei Loukon omista aikatauluista johtuen toteutunut. He painoivat asiaa. Palautteen arvioinnin olemme jaotelleet omiksi alaluvuikseen alle.

11.1 Havainnointi

Työpajojen toimintasuunnitelmassa olimme päättäneet, että ohjauksellisesti jaamme työpajan kahtia: toinen ohjaa ensimmäisen puoliskon ennen taukoa, ja toinen tekee havainnoita tarkkailevana havainnoitsijana toiminnan ulkopuolelta (Vilkka 2006, 67). Tauon jälkeen oli tarkoitus vaihtaa ohjaajaa ja havainnoitsijaa. Jouduimme kuitenkin luopumaan tästä suunnitelmasta, toisen ohjaajan osallistuessa tekemiseen. Täten jouduimme havainnoimaan toimintaa yhtä aikaa ohjaamisen ja tekemisen kanssa aktiivisina osallistuvina havainnoitsijoina, mikä saattoi vaikuttaa havaintojen tarkkuuteen. Osallistuvassa havainnoinnissa oma läsnäolo

vaikuttaa tutkittavaan ilmiöön, ja havainnot toteutuvat vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. (Vilka 2006, 67-68.)

Havainnoimme jokaista harjoitetta erikseen. Tarkemmat havainnot eri osioineen löytyvät toiminnan sisällön rungosta (liitteessä 4). Havainnoinnin perusteella huomasimme, että osallistujien oli aluksi vaikea päästä tekemiseen mukaan. Näin ollen ohjaajan merkitys kannustajana korostui. Erityisesti alkulämmittelyissä huomasimme, että ohjaajan oli hyvä kannustaa esimerkiksi tekemiseen, jolloin draamalliseen tekemiseen tottumattomat osallistujat pääsivät mukaan toimintaan. Ohjaajan pitää kuitenkin huomioida, ettei toimi liian korostetusti, sillä liian innostavasti toimiva ohjaaja saattaa ohjata tekemistä väärään suuntaan. Pohdimme, nousivatko stereotypiat (kts. luku 10.2) korostetusti esille, juurikin toisen ohjaajan vahvan draamallisen eläytymisen vuoksi.

Ohjaajan on oltava myös valppaana ryhmän vireystasolle. Harjoitteiden kesto on mukautettava ryhmän tekemisen intensiteettiin. Liian kauan jatkuva harjoite mahdollistaa ryhmän "jäätymisen". Osallistujien vireystilan laskemista, eli "jäätymistä" oli nähtävissä erityisesti roolikorttien jakamisen jälkeen toteutetuissa roolin syventämisen harjoitteissa. Liian verkkainen tahti mahdollisti liiallisen analysoinnin, jolloin tekemisen taso laski. Ohjaajan näkökulmasta tämä korostui itsestään paljastus -harjoitteessa. Se olisi pitänyt keskeyttää, ennen kuin osallistujilta loppuivat yhdistävät tekijät. Näin harjoite ei loppunut positiiviseen sykkeeseen, vaan enemmänkin laskusuuntaiseen tekemiseen. Tämä näkyi osallistujien puheenvuorojen hiiptymisenä. Tästä seuraavaan harjoitteeseen siirtyminen vaatikin enemmän osallistujien tsemppausta, jotta hyvä vire toimintaan saatiin taas päälle. Ohjaaja teki tässä kohtaa päätöksen pitää pieni tauko, jonka jälkeen jatkettiin suoraan etuoikeuskävely -harjoitteeseen, vaikka suunnitelmassa alun perin oli pitkän tauon pitäminen tässä välissä. Tekemisen vireystila kuitenkin vaati toiminnan jatkumisen, muuten toiminnan positiivisen vireystilan herättelemisen olisi pitänyt aloittaa alusta.

Havainnoimme lisäksi asioiden sanoittamisen tärkeyden. Ohjeiden on oltava selkeitä, jotta harjoitteen toiminnallinen toteutus tukee sen tavoitetta. Tämä nousi työpajassa esille erityisesti alun sosiometria -harjoitteessa, jossa sosiometrian eri ääripäiden merkitys muuttui ohjeistuksen sanoittamisen myötä. Tarkoituksenamme oli havainnollistaa, minkälaisessa asemassa osallistujat kokevat yhteiskunnassa olevansa. Sanoitimme sosiometrian päädyt niin, että toinen pääty oli yhteiskunnan keskiössä oleva "mallikansalainen" ja toisessa päädyssä oli yhteiskunnan reunoilla elävä, yhteiskunnasta irtautunut kansalainen. Tästä sanoituksesta nousi keskustelua. Harjoitteen alkaessa osallistujat ryhtyivät analysoimaan sitä, miltä näkökannalta ja kenen mielestä henkilö on yhteiskunnan keskiössä ja milloin ei. Koska sosiometrian oli tarkoitus olla vain nopea lämmittelevä harjoite, emme halunneet käyttää liikaa aikaa sen analysoimiseen, siirryimme siis nopean keskustelun jälkeen eteenpäin. Näin ollen sosiometria jäi melko pintapuoliseksi harjoitteeksi. Keskustelun keskiöön nousi mallikansalaisen

mitta, oman yhteiskunnallisen aseman sijasta. Tämä toikin hyvin näkyväksi sen, kuinka tärkeää sosiometriassa on kriteerien huolellinen nimeäminen (Kopakkala 2005, 126-127).

Myös etuoikeuskävely -harjoitteen kysymysten (liite 6) suhteen huomasimme sanoituksen tärkeyden. Jo aiemmin toteutetussa demossa saimme palautetta, että käänteisesti muodostetut kysymykset, "et ole kohdannut...", olivat osallistujille hankalia kysymysten merkityksen suhteen. Emme kuitenkaan halunneet suunnitteluvaiheessa luopua näistä käänteisistä kysymyksistä, sillä käännettynä positiivisiksi, niiden merkitys usein muuttuu. Päätimme kokeilla kysymysten lukemista järjestettyjä demoja rauhallisemmalla tahdilla, kerraten ne tiivistetysti. Havainnoimme kysymysten olleen välillä vaikea hahmottaa, mutta tiivistetyn kertauksen auttaneen asiassa, yhdessä rauhallisen tahdin kanssa.

11.2 Yhteinen loppukeskustelu

Harjoitteiden osalta osallistujat tekivät saman havainnon työskentelyn rytmittämistä. Osallistujat kuitenkin arvelivat sen olevan ohjaajakeskeistä - toisten ohjaajien tyyli on rauhallisempi. Osallistujat nostivat esille myös draamasopimuksen huolellisen sanoittamisen tärkeyden. Draamasopimusta tehtäessä, olimme unohtaneet mainita keskeyttämisen ja reflektoinnin oikeuden missä tahansa toiminnan vaiheessa. Tämä tieto olisi heidän mukaansa helpottanut pohdinnassa, kuinka intensiivisesti rooleihin oli tarkoitus eläytyä.

Roolityöskentely herätti osallistujien keskuudessa eniten keskustelua. Eläytyminen rooliin koettiin haasteellisimmaksi osuudeksi työpajassa. Osittain kävijöiltä saatu palaute oli ristiriitaista. Osa osallistujista koki roolityöskentelyn helpottuvan kehollisella tekemisellä. Osa taas koki, että rooliin eläytyminen olisi ollut helpompaa analyttisemmilla metodeilla. Yksi osallistuja kommentoi roolityöskentelystä seuraavasti:

“Alussa olin onkohan ok, pelkäsin meneekö komiikan puolelle.”

Osallistuja kuitenkin totesi roolityöskentelyn tuoneen syvyyttä kokemukseen. Sen nähtiin luoneen etuoikeuskävely -harjoitteesta hyödyllisemmän ja mieleenpainuvamman. Eräs osallistuja sanoittikin roolityöskentelyn herättäneen myötätuntoa eri elämäntilanteessa olevia ihmisiä kohtaan, joita ei välttämättä omasta lähipiiristä löydy. Osallistujat kokivat erityisesti hyvästijätön roolihahmoille koskettavana osuutena. Toisaalta tämä osuus herätti kysymyksen, mitä voi sanoa yhteiskunnan valtarakenteista johtuen marginaalissa olevalle ihmiselle. Eräs osallistuja ihmetteli, ääneen vääntyykö myötätunto ”korniuden” puolelle.

Työpajasta kokonaisuutena saimme hyvää palautetta. Osallistujat pitivät sitä kokonaisvaltaisena kokemuksena, joka lisäsi samaistumispintaa eri ihmisten kanssa. Ne osallistujat, joilla oli

aiempaa kokemusta etuoikeuskävelystä, kokivat laajennetun kokonaisuuden lisäävän syvällisyyttä sisältöön. Heidän mukaansa valitsemamme menetelmät myös tukivat työpajamme teemoja. Draamatyöskentely toi erään osallistujan näkemyksen mukaan työpajaan humaaniutta sekä lisäsi tunnekokemusta. Hän kuitenkin koki, et se voisi toimia analyyttisemmällakin otteella, varsinkin niille, joille draamatyöskentely uutena toimintana aiheuttaa haasteita.

Loppukeskustelussa käytimme paljon aikaa draamatyöskentelyn esille nostamien stereotyyppien tunnistamiseen, ja sen herättämien tunteiden purkamiseen. Osallistujat kokivat tärkeäksi, että roolityöskentelyn mahdollisesti nostattamat stereotyyppiat otettaisiin esille jo draamasopimuksen tekovaiheessa. Roolihahmoon eläytymisen tapa, herätti myös paljon keskustelua. On mahdollista, että työpajaan osallistuu kyseisen ryhmän edustaja. Osallistujat miettivät kuinka säilyttää kunnioittava ote omassa roolityöskentelyssä, kuitenkin niin että työskentely on tarpeeksi intensiivistä. Osallistujat toivoivat ohjaajilta mahdollisten stereotyyppien esille nousemisen käsittelyä, tulevaisuudessa työpajoissa yhdessä niihin osallistuvien kanssa.

11.3 Kirjalliset palautteet

Osallistujilta kerättiin kirjallista palautetta kyselylomakkeella (kts. liite 2). Yksi osallistujista joutui kuitenkin poistumaan, ennen kirjallisen palautteen antoa. Hänelle annettiin mahdollisuus antaa palautetta jälkikäteen sähköpostitse. Osallistuja ei palannut asiaan. Käsittelemme palautteet kysymysten mukaisessa järjestyksessä.

Työpajan toimivuuden osallistujat kokivat selkeänä. Turvallisuuden tunnetta kaikille osallistujille olivat tuoneet ryhmän pieni koko, sekä muiden osallistujien tuttuus. Saamamme palautteen mukaan siirtymät vaiheesta toiseen olivat hyvin ohjattuja ja harjoitteiden ohjeistus toimivaa. Selkeän, strukturoidun rakenteen ja prosessin koettiin helpottavan omaa toimintaa. Työpajaan oli varattu riittävästi aikaa. Lopussa oli sopivasti tilaa omien ajatusten esille tuomiseen. Roolityöskentelyn osalta, harjoitteet koettiin toimivina ja roolien syventämisen mahdollistavina. Toisaalta rooliin hyppääminen ja roolihahmon esittäminen olivat tuottaneet palautteen mukaan epämiellyttävyyden tunnetta. Hän oli kokenut tämän vaiheen herkästi stereotyyppioivaksi. Kehitysehdotuksena osallistuja oli kirjoittanut kyselylomakkeeseen roolityöskentelyssä käytettävien metodien tarkemman avaamisen.

Ohjauksellisesti osallistujien mielestä onnistuimme tukemaan työpajassa vallinnutta turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä. Hyvä, rauhallinen ja selkeä ohjaustyyli sai positiivista palautetta. Sen koettiin tukeneen osallistujien prosessissa etenemistä. Lisäksi toiminnan rakenne oli mietitty palautteen mukaan sopivan pienin askelin eteneväksi. Kuitenkin palautteissa nousi esille, omia havaintojamme tukien, joidenkin harjoitteiden liian rauhallinen tahti.

Osallistujat nostivat kyselylomakkeen sana on vapaa -osiossa esille draamasopimuksen merkittävyyttä. Tämä huomio oli samansuuntainen omien havaintojemme kanssa. Osassa palautteista kiinnitettiin huomiota myös itse etuoikeuskävely -harjoitteen kysymysten selkiyttämiseen. Kirjallisessa palautteessa nousi esille draamallisen työskentelyn haastavuus osalle osallistujista. Ehdotuksena tähän osallistujilta nousi mahdollisuus osallistua kävelyyn pelkän roolikortin avulla. Tämän koettiin madaltavan kynnystä osallistua toimintaan. Kuten loppukeskustelussa, myös kirjallisista palautteista nousi esille roolien mahdollisesti nostattamien stereotyyppien huolellinen käsittely sekä aivan toiminnan alussa että vielä loppukeskustelun aikana. Osallistujat toivat esille huolen, niiden problemaattisuudesta Loukon kaltaisessa toiminnassa.

11.4 Sähköpostikeskustelu

Seuraavalla viikolla työpajan järjestämisestä, saimme yhdeltä osallistujalta sähköpostitse lisäpalautetta. Ensimmäisestä palautteesta virisi rikas vuoropuhelu työpajamme toiminnallisista menetelmistä ja sisällöllisistä valinnoista. Meidän lisäksemme keskusteluun osallistui myös osa muista työpajassa olleista. Myöhemmin lisäsimme keskusteluun mukaan yhteyshenkilömme. Näin varmistimme, että vuoropuhelu oli avointa, ja kaikkien osapuolien näkemykset huomioitavaa. Halusimme myös varmistaa, että kaikki olivat selvillä siitä, mitä sovimme. Myöhemmin pyysimme vielä erikseen luvan osapuolilta keskustelun käyttöön opinnäytetyössämme. Saamamme palaute ja sen pohjalta syntynyt dialogi oli merkittävää työpajan kehittämisen kannalta. Palautteen pohjalta tekemiemme muutosten avulla, varmistimme työpajamme olevan sisällöllisesti Loukon toimintaympäristöön sopiva.

Keskustelun aloittanut osallistuja koki voimakkaasti, ettei työpajaa sellaisena kuin me sen toteutimme, voi toteuttaa Loukon toiminnan periaatteiden puitteissa. Hän koki, että roolityöskentelyn fyysinen puoli toi esille stereotyyppioita. Osallistujan mielestä tämä rikkoi turvallisemman tilan periaatteita (kts. luku 5.4). Hän oli sitä mieltä, ettei turvallisemman tilan periaatteista voida luopua yhteisellä sopimuksella työskentelyn ajaksi. Hän ehdottikin, että jatkossa työpajaan liittyvät harjoitteet toteutettaisiin sanallisesti, ilman roolityöskentelyyn liittyvää eläytymistä. Hän kuitenkin koki, että annetun roolin kautta analysointi ja harjoitteiden tekeminen on ollut hyvää ja hyödyllistä, ja että toiminta itsessään on tärkeää. Hän toi esille, että tiedon lisääminen marginaaliryhmistä kasvattaa empatiaa, ja koki etuoikeuskävelyn menetelmänä toimivan siihen hyvin.

Olimme ennen työpajan järjestämistä käyneet sisällöllisiä ratkaisuja lävitse yhteyshenkilömme kanssa. Näiden keskusteluiden pohjalta hän oli käsittänyt, että draamallisuus ja rooliin eläytyminen tapahtuisi enemmän mentaalitasolla, siten että osallistuja pyrkii asettumaan

roolihaamonsa asemaan ajatustasolla, ja toteuttamaan kävelyn siitä lähtökohdasta käsin. Sähköpostikeskustelun aikana ilmeni, että emme olleet osanneet tarpeeksi avata draamallisten harjoitteiden sisältöä näiltä osin. Vaikkei hän ollut osallistunut työpajaan, hänkin koki fyysisen esittämisen olevan ongelmallista Loukon kontekstissa.

Vuoropuhelussa nostettiin esille osallistujan mahdollisuutta keskeyttää toiminta, ja keskustella hänelle mieleen nousseista asioista. Totesimme yhdessä, että tätä emme olleet ohjaajina muistaneet korostaa toimintakerran aluksi, sillä draamalliseen toimintaan kuuluu mahdollisuus keskeyttää toiminta koska vain (Barber & Owens 2014, 31). Meille muodostui yhteinen näkemys siitä, että draamasopimuksen tärkeyttä ei saa koskaan aliarvioida. Saimme itse tästä hyvän kokemuksen, miksi osallistujalle on tärkeää korostaa sen eri osa-alueita. Pitkän vuoropuhelun jälkeen saimme hiottua kehitysehdotukset (kts. luku 11.5) niin, että kaikki keskusteluun osallistuneet osapuolet olivat tyytyväisiä työpajan rakenteeseen ehdottamiimme muutoksiin.

11.5 Kehitetty draamatyöpaja

Tärkeimpänä kehityskohteenä esille nousi draamasopimus ja sen oikea sanoittaminen. Työpajaan osallistuneet henkilöt olivat toisilleen keskenään tuttuja, meitä lukuun ottamatta, joten ohjaajina oikaisimme draamasopimuksen tekemisessä liian paljon. Tästä seurasi tärkeä havainto siitä, että vaikka ryhmäläiset olisivat toisilleen tuttuja, pitää pelisäännöistä kuitenkin sopia tekemisen osalta tarkasti. Erityisesti palautteista nousi esille keskeyttämisoikeuden korostaminen sekä roolityöskentelyn ohjeistaminen. Stereotyyppien korostuminen palautteissa johtui todennäköisesti siitä, että emme tarpeeksi painottaneet osallistujille niiden ilmitulon ja käsittelyn hyväksyttävyyttä. Tulevissa työpajoissa tuomme tätä näkökulmaa esille heti draamasopimuksen tekovaiheessa.

Toinen huomionarvoinen seikka draamasopimuksessa on korostaa työpajan olevan osallistujien draamaa. Osallistujien draamalla tarkoitetaan työskentelyä, jossa ei ole ulkopuolisia katsojia. Se tapahtuu siinä hetkessä, läsnäolevien keskuudessa, ja päättyy kun työpaja loppuu. Osallistujien draamassa tapahtumia ei kommentoida ulkopuolisille, eikä muiden tekemisiä arvostella tai arvioida. (Heikkinen 2004, 34-36.) Tämä hetkessä tapahtuvan toiminnan korostaminen auttaa rooliin eläytymisessä. Osallistujan ei tarvitse pelätä, että hänen toimintaa roolissa kommentoitaisiin ulkopuolisille. Osallistujien draama mahdollistaa myös sen, että toiminnan saa keskeyttää. Aina on tilaa keskustelulle. Tähän on varattu toimintasuunnitelmassa myös aikaa. Työpajan tosiasiallinen kesto on vain noin puolet sille varatusta ajasta. Kertomalla toiminnan olevan osallistujien draamaa, tulee samalla tehtyä osallistujien kanssa myös sopimus asioiden tutkimisesta draaman keinoin. Näin osallistujat tietävät mihin ovat ryhtymässä.

Palautteiden perusteella huomasimme, että on hyvä korostaa osallistujille roolikorttien perustuvan lähteisiin (Huttunen ym. 2016). Roolit on kehitetty eri marginaaliryhmistä käsin. Yksikään rooli ei ole oikea henkilö. Rooleissa on kuitenkin pohjimmiltaan kysymys yksilöistä, vaikka roolihahmot edustavatkin jotakin ihmisryhmää. Tavoitteenamme onkin jatkossa kiinnittää osallistujien huomiota roolihahmon kunnioittavaan rakentamiseen. Marginaalissa olevien hahmojen esittäminen, vaikka osallistuja itsekin kuuluisi johonkin marginaaliryhmään, voi herättää myös syyllisyyttä omasta hyväosaisuudesta (Älä olet - normit nurin! 2013, 25). Jatkossa sanoitamme alussa roolien ja osallistujien oman, henkilökohtaisen aseman, perustuvan yhteiskunnan valtarakenteisiin. Kenenkään ei siis pidä tuntea syyllisyyttä siitä, mitä omassa elämässä on, tai mitä siitä puuttuu.

Mietimme omaa ohjaustamme ja kuinka voisimme auttaa luomaan roolia ilman, että siihen olisi tuotava liikaa stereotyyppisiä maneeereita. Nostimme esille ohjauksellisia metodeja apuna roolien kunnioittavaan luomiseen. Näistä tärkeimpänä kysymysten asettelu rooliin menemisen harjoitteissa. Fyysisille ominaisuuksille perustuneiden kysymysten, esimerkiksi "miten roolihahmosi kävelee?", sijaan korostamme roolihahmojen sisäisen ajatusmaailman hahmottamista. Sanoitamme rooliin menemistä kertomalla, ettei tarkoitus ole matkia ketään. Ohjaamme osallistujia kohti mentaalimaiseman luontia. Tässä apuna voi käyttää esimerkiksi kysymystä "millainen tunnetila roolihahmollasi on?", tai "miten hän kokee ympäristönsä tässä hetkessä?". Koemme, että ohjauksellisesti on myös annettava lupa luoda roolia omista lähtökohdista käsin. Tuomme helposti draamaan mukamme omaa kokemusmaailmaa, ja rooleissa varmasti näkyy esimerkiksi osallistujien lähipiirin maneeereita. Draamaa tehdessä ilmaisuvormille onkin annettava mahdollisuus ja lupa. (Sonkkila 2008, 340-342.)

Roolin tarkoituksena on tuoda syvällisyyttä etuoikeuskävely -harjoitteeseen, sekä toimia välihenä vuorovaikutuksessa. Roolisuojan avulla osallistujien voi olla helpompi antautua kanssakäymiseen muiden kanssa (Sonkkila 2008, 341-342). Tästä syystä emme halunneet täysin luopua rooliin eläytymisestä, vaikka palautteissa ehdotettiin roolityöskentelyä analyttisin menetelmin niin, että vain etuoikeuskävely -harjoite toteutettaisiin roolista käsin. Barber ja Owens ovat todenneet (2014, 21), että roolityöskentelyssä tärkeää on, turvallinen rooleihin johdattaminen erilaisten harjoitteiden avulla. Tämän vuoksi koemme, että harjoitteet ennen etuoikeuskävelyn tekemistä ovat tarpeellisia. Osallistujien toiveesta, jätämme kuitenkin jatkossa etuoikeuskävelyn jälkeiset draamalliset osuudet pois.

Tekemiemme kehitysehdotusten jälkeen tapasimme vielä Loukon yhteyshenkilömme. Kävimme hänen kanssaan lävitse miettimämme muutokset työpajaa koskien. Hänen mielestään kehityskohteemme olivat riittävät seuraavaa työpajaa ajatellen. Sovimme vielä kuinka muutoksia sanoitetaan konkreettisesti osallistujille. Stereotyyppien nousemista ei erikseen kiellä. Sanoitamme asiaa kuitenkin voimakkaammin. Kerromme aluksi stereotyyppien olevan

usein ensimmäinen asia, joka roolikortista nousee esille. Käymme osallistujien kanssa keskustelua siitä, miten roolia voi työstää muista lähtökohdista käsin. Roolityöskentely ohjeistetaan painottamalla rooliin menemistä tunnetasolla. Fyysiset elementit jätetään vähemmälle huomiolle. Osallistujille korostetaan roolin käsittelyä kunnioittavasti. Sanoitamme myös sen, että jokainen roolihahmo on ”yksilö”, ja niitä pitää kohdella eettisesti kestäväällä tavalla.

12 Tavoitteiden toteutuminen

Yhteistyökumppanin toiveena, oli käsitellä yhteiskunnassa vallitsevia valtarakenteita, ja havainnollistaa niitä ristiriitoja, joita marginaalissa olossa on. Oikein toteutettuna etuoikeuskävely tuo näkyväksi erilaisia valtarakenteita (Blummer ym. 2013, 155). Valitsemamme menetelmän avulla tavoitteen voi todeta toteutuneen. Yhteistyökumppani halusi myös erilaisten marginaaliryhmien esille nostamista. Etuoikeuskävely -harjoite nostatti keskustelua marginaalissa olon eri puolista, tuomalla näkyväksi etuoikeuksia ja esteitä eri roolihahmojen (liite 5) kautta. Varsinkin valkoisen heteromiehen etuoikeutettu asema (McIntosh 1988, 30), vaikka kuuluisikin marginaaliryhmään, puhututti.

Myötätunnon ja empatiakyvyn vahvistaminen eri asemassa olevia kanssaihmiä kohtaan on vaikeasti mitattavissa. Tämän vuoksi päätimme tarkastella tavoitteen toteutumista loppukustelun kysymysten avulla. Osallistujilta saadun palautteen mukaan, draama toimi välineenä inhimillisen ulottuvuuden löytämiseen roolihahmoista. Työpaja myös herätti myötätuntoa oman kokemusmaailman ulkopuolella olevia ihmisiä kohtaan. Roolityöskentelyn koettiin lisänneen samaistumispintaa. Omien ja toisten tuntemusten tunnistaminen ja nimeäminen, on olennainen osa empatiaa (Kuuluvainen 2017, 7). Toisen asemaan tietoisesti asettuminen vahvistaa sen kokemista. (Martela & Pessi 2017, 4) Osallistajat kiittelivät työpajan syvällisempää otetta, jonka avulla kokemuksesta tuli merkittävämpi. Myötätunnosta kertoivat esimerkiksi roolihahmoille jätetyt hyvästit, jotka olivat koskettavia ja inhimillisiä. Myötätunto onkin universaali ajatus ihmisyyden ytimestä, joka sisältää arkisen humaaniuden (Grönlund & kump. 2017, 51). Voimmekin näin katsoa tavoitteen saavutetuksi.

Käytimme paljon aikaa työpajan kehittämiseen, yhdessä henkilökunnan kanssa. Sähköpostikeskustelua käytiin lähes kahden viikon ajan. Olemme myös pitäneet huolta, että yhteyshenkilömme on ollut koko ajan tietoinen suunnittelemistamme muutoksista työpajan sisältöön. Hän on myös hyväksynyt ehdottamamme kehityskohteet. Voidaankin sanoa, että henkilökunta on saatu aidosti osallistettua työpajan kehittämiseen tavoitteen mukaisesti. On merkityksellistä, että näemme osallistajat toimijoina, jotka ovat kykeneväisiä aktiivisesti kehittämään toimintaa. (Laitinen & Niskala 2013, 12.) Hyvä osallistaminen edellyttää osapuolilta sitoutumista ja vastuunottoa. Jotta osallisuus olisi onnistunutta, vaaditaan luottamusta sekä avointa

dialogia. (Laitinen & Niskala 2013, 13-14.) Dialogissamme nämä piirteet toteutuivat, jonka vuoksi koemme osallistumisen olleen aitoa ja merkityksellistä, sekä tavoitteen toteutuneen.

Olemme pyrkineet tuomaan opinnäytetyössämme esille etuoikeuskävelyn alkuperää sekä erilaisia käyttömahdollisuuksia. Oma työpajamme on vain yksi, pidemmälle jalostettu käyttömahdollisuus. Etuoikeuskävelylle on asetettu erilaisia tavoitteita, joita avaamme tarkemmin luvussa 2. Oma perustelumme etuoikeuskävely -harjoitteen käytölle pohjautuu näihin tavoitteisiin. Täten koemme tavoitteemme tiedon tuottamisesta etuoikeuskävelystä, ja sen vaikutavuudesta tulleen saavutetuksi toteutuneen raporttimme myötä.

Halusimme luoda aidon kontaktin työelämän edustajan kanssa. Tavoittelimme yhteistyökumppanille räätälöidyn toiminnan toteuttamista. Vaikka työpajan konteksti muuttui prosessin aikana, sitä tarkastelemalla tavoite näyttää toteutuvan. Varmuuden asiasta saamme vasta syksyllä 2018, seuraavan työpajan järjestämisen jälkeen. Haimme myös dialogista yhteistyötä, jossa työelämän edustajan ääni tulee kuulluksi. Koko opinnäytetyön toteuttamisen ajan pyysimme vahvassa dialogisessa suhteessa, niin työyhteisön kuin oman ohjaajamme kanssa. Olemme tavanneet sekä yhteyshenkilömme, että ohjaajamme kanssa kasvokkain useaan otteeseen prosessin aikana. Olemme käyneet tiivistä ajatusten vaihtoa myös sähköpostitse. Yhteyshenkilömme kuvaakin yhteistyötämme mutkattomaksi opetteluksi puolin ja toisin. Saimme kiitosta kyvystämme ottaa vastaan kriittistäkin palautetta, sekä vuoropuhelun toivuudesta. Hän nostaa esille, että olemme opinnäytetyöprosessin aikana pyrkineet vastaamaan nimenomaan Loukon vaativiinkin tarpeisiin. Tämä näkyi kunnioittavasta suhtautumisestamme heidän näkemyksiinsä, erityisesti turvallisemman tilan periaatteiden kautta tapahtuvan sosiaalisen esteettömyyden toteutumisessa. (Räty 2018.) Näin ollen tavoitteemme dialogisesta yhteistyöstä voidaan katsoa toteutuneen.

13 Johtopäätökset

Saamamme palautteen perusteella kehittämämme Etuoikeuskävely -draamatyöpaja toimii toimivomallamme tavalla. Osallistujat saavat draaman avulla syventävän kokemuksen yhteiskunnan eri rakenteista johtuvista etuoikeuksista ja osattomuudesta (Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma 2003, 15). Vaikka työpajaan osallistuneet Loukon työryhmän jäsenet ovat varmasti jo hyvinkin tiedostavia yhteiskunnallisista asioista, saivat hekin palautteen mukaan uusia näkökulmia ja ajateltavaa työpajasta (kts. luku 10).

Empatian ja myötätunnon kasvattamiseen, etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille rakennettu draamallinen työpaja toimii hyvin. Erityisesti osallistujat kokivat mieleenpainuvimpana osuutena hyvästijätön roolihahmoille. Tämä mielestämme kertoi empatian näkyväksi tulemisesta. Syrjinnän vastustamisessa juuri empatian kasvaminen on olennaisessa osassa (Kuuluvainen

2017, 7). Toisaalta tämä osuus herätti osallistujissa kysymyksen, mitä voi sanoa yhteiskunnan valtarakenteista johtuen marginaalissa olevalle ihmiselle. He pohtivat vääntyykö myötätunto itseään vastaan. Tämä kertoi meidän näkökulmastamme käsin kuitenkin työpajan humaaniutta korostavasta puolesta. Osallistujien pohdintojen kautta, työpajassa näkyväksi tulivat roolityöskentelyn avulla, valtarakenteissa piilevät syrjäyttävät elementit (Saari 2015). Roolityöskentely herätti osallistujat pohtimaan myös sitä, kuinka yhdenvertaisuutta voisi edistää tosiasiallisesti universaalilla ja objektiivisella tavalla (Älä olet - normit nurin! 2013, 11-12). Voimme myös todeta, että työpaja toimii yhdenvertaisuuden mahdollistajana.

Työpajamme on ajankohtainen. Etuoikeuksista on ollut paljon puhetta sosiaalisessa mediassa. Yhteiskunnan rakenteista johtuva eriarvoisuus (Juhila 2006, 105), on noussut esille keskusteluissa. Huolestuttava ilmiö ajassamme on lisäksi vihapuheen yleistyminen (Suomen YK-liitto 2017). Tästä syystä koemme tärkeäksi luoda paikan, jossa annetaan mahdollisuus moniääniselle vuoropuhelulle. Rajattu ja suljettu ryhmä koko ajaa tätä asiaa hyvin, jonka vuoksi koemme päätöksemme pitää työpaja suljettuna toimintona oikeaksi. Työpajan pitkä kesto mahdollisti osallistujien välisen rikkaan ajatustenvaihdon. Pieni ryhmä toimi turvallisena alustana omien mielipiteiden esille nostamisessa. Osallistujat uskalsivat tuoda esille eriäviä mielipiteitään, sekä kriittistäkin pohdintaa. Työpajan pitkän keston vuoksi sen markkinoiminen avoimena, matalankynnyksen toimintana on kuitenkin vaikeaa. Siksi sen paikka lienee enemmän tiettyyn tarkoitukseen vietyä, esimerkiksi koulutustarkoituksiin sovellettuna.

Rakenteellisesti työpaja oli toimii hyvin. Olimme suunnitelleet harjoitukset esteettömiksi, mutta työpajaan ei osallistunut fyysisiä rajoituksia omaavia henkilöitä. Esteettömyyden toteutumisesta emme täten saaneet konkreettista näyttöä. Harjoitteiden määrä oli sopiva aikaan nähden, ja kaikki harjoitteet olivat perusteltuja. Lämmittely ja tutustumisharjoitteiden avulla ilmapiiristä tuli luottamuksellinen, jolloin osallistujat uskalsivat antaa meille kriittistäkin palautetta työpajan toimivuudesta ja harjoitteiden kestosta (kts. luku 10). Päätös muuttaa toimintaa lennosta niin, että vain toinen ohjasi työpajan osoittautui haastavaksi. Työpaja on pitkä yksin ohjattavaksi. Vastuu toiminnasta omalla draamaohjaamisen kokemuspohjalla, tuntui raskaalta. Tämän vuoksi jatkossa työpaja tulee toteuttaa kahden ohjaajan voimin. Vaikka itse pidimme harjoitteita onnistuneina, päädyimme jättämään improvisaatio ja kuvapatsas harjoitteet pois tulevasta työpajasta, Loukon toiveisiin perustuen. Työpajalle varattu aika oli tarkoituksenmukainen, emmekä jatkossakaan josta reflektoinnille varatusta ajasta.

14 Eettinen pohdinta

Sosiaalialan opinnäytetyötä tehdessämme, meidän oli jatkuvasti tiedostettava oman toimintamme viitekehys, sen eettinen ohjeistus sekä arvot (Talentia 2017). Yhteistyökumppanimme Loukon pääasiallisena tavoitteena on järjestää taide- ja kulttuuritapahtumia (Räty 2018).

Vaikka Loukon arvomaailma (kts. luku 3) on läheisessä suhteessa sosiaalialan eettisiin ohjeisiin, oli meidän silti huomioitava Loukon toimivan kulttuurialan viitekehyksessä. Tämä viitekehysten ero tuli paikoitellen näkyviin yhteistyön aikana. Tavoitteiden ja arvopohjan ollessa samat, keinot niihin pääsemiseen erosivat toisistaan. Tämä tuli erityisesti näkyville puhuttaessa työpajan esiin nostamista, negatiiviseksi koetuista tunteista liittyen roolityöskentelyyn. Olemme itse tottuneet siihen, että negatiiviset tunteet saavat nousta esille, ja ne käsitellään lopuksi. Loukossa sen sijaan ymmärrettävästi nojattiin sosiaaliseen esteettömyyteen, ja turvallisemman tilan periaatteisiin. Koska toimimme Loukon tiloissa, otimme huomioon, että toimintaa suunniteltiin ja toteutettiin Loukon tarpeisiin. Tämän vuoksi koimme tarpeelliseksi muuttaa työpajojen sisältöä heidän toiveittensa mukaisesti. Löysimme kuitenkin sellaisen kompromissin, johon molemmat osapuolet olivat tyytyväisiä. Pystyimme edelleen allekirjoittamaan kehitetyn työpajan sisällön, ja koemme että se sopii sosiaalialan viitekehukseen.

Sosiaalialalla kaiken toiminnan tulee olla tavoitteellista ja perusteltua (Sayed 2015, 13). Toimintamme sisällön olemme suunnitelleet huolellisesti teoriaan pohjautuen ja tavoitteiden saavuttaminen mielessämme. Olimme tutustuneet laajasti teoriaan, liittyen tavoitteisiimme ja valitsemiimme menetelmiin. Koska tämä oli itsellemme selvää, emme huomanneet tehdä valintojemme takana vaikuttavaa tietopohjaa tarpeeksi näkyväksi yhteistyökumppanillemme. Tämä korjaantui sähköpostikeskustelun aikana (kts. luku 10.4), jolloin saimme tuotua esille tietopohjaa toiminnan taustalla.

Työpajamme perusideana oli vahva draaman hyödyntäminen etuoikeuskävely -harjoitteen tukena. Itsellämme on vahva näkemys ja empiirinen kokemus draaman toimivuudesta kokemuksen syventäjänä. Työpajamme oli tarkoitus olla vapaaehtoisuuteen ja omaan haluun osallistua siihen perustuvaa, joten oli oletettavaa, että osallistujaa kiinnostaa tutkia asioita draamallisin menetelmin. HavaitSIMME kuitenkin, etteivät kaikki koe draamallista ilmaisua itselleen yhtä luontevana. Työpajamme kontekstin muuttuessa nimenomaan Loukon koulutustarpeisiin perustuvaksi, oli meidän otettava huomioon, ettei työpajaan osallistuva välttämättä omaa kokemusta draamallisesta ilmaisusta. Koska koulutuksellinen työpaja ei perustu samalla tavalla omaan haluun tutkia asioita draamallisin menetelmin kuin avoin toiminta, on meidän huomioitava tämä puoli jatkossa vahvemmin. Tästä syystä päätimme, osallistujien toiveesta, tehdä työpajasta niin sanotun kevennetyn version. Päädyimme jättämään kehitetystä työpajasta etuoikeuskävely -harjoitteen jälkeiset draamalliset osuudet pois. Alun lämmittelyharjoitteet jätimme tuleviinkin työpajoihin, niistä saadun palautteen ollessa positiivista. Nämä lämmittelyharjoitteet myös tukevat turvallisen ilmapiirin luomista sekä auttavat osallistujia avautumaan yhteiselle toiminnalle. Lisäksi niiden avulla mahdollistuu roolihahmoon syventyminen.

Opinnäytetyöhön varattu työaika, 15 opintopistettä sekä Loukon kevään tiukka aikataulu, omilta osiltaan asettivat toiminnallemme raamit. Näistä seikoista johtuen emme voineet venyttää opinnäytetyön aikataulua enää syksyille 2018. Tästä näkökulmasta käsin pohjasimme

työpajan vaikuttavuuden arvioinnin suoraan maaliskuussa järjestetyn työpajan osallistujilta saatuun palautteeseen (kts. luku 10). Näin ollen menetelmän vaikuttavuuden arviointi on haluamaamme suppeampi.

Työpajan kyselylomakkeet keräsimme nimettöminä. Vastausten käsittelyssä noudatimme ehdotonta luottamuksellisuutta. Vastaukset säilytetään asianmukaisesti ulkopuolisten saavuttamattomissa ja tuhoataan ohjeiden mukaisesti. Osallistujille myös kerrottiin, mihin he olivat opinnäytetyön puitteissa osallistumassa. Heidän antamia vastauksiaan ei käytetä muuhun, kuin osallistujille kerrottuun tarkoitukseen. (Tuomi & Saarijärvi 2018, 156.) Pyysimme myös luvat sähköpostitse käydyn keskustelun hyödyntämisestä opinnäytetyössämme kaikilta siihen osallistuneilta. Emme avaa yksittäisten osallistujien toimintaa työpajan aikana, lukuun ottamatta omaa toimintaamme. Draamasopimuksessa on myös luvattu, ettei kenenkään toimintaa jaeta ulkopuolisille (kts. luku 10.3) Osallistujilta saatu palaute on avattu siten, ettei sitä voi kohdistaa yksittäiseen henkilöön.

Olemme koko työskentelymme ajan kiinnittäneet erityistä huomiota toiminnan eettiseen kestävyteen. Jo syksyllä teimme päätöksen, että emme eettisistä syistä johtuen toteuta työpajaa mielenterveyskuntoutujien pariin alkuperäisen ajatuksen mukaisesti. Totesimme, että emme pysty varmistumaan osallistujien voimavarojen riittävydestä, mahdollisesti raskaaksi muodostuvan työpajan yhteydessä. Emme nähneet järkevänä toteuttaa toimintaa ilman, että pystymme varmistumaan osallistujien hyvinvoinnista. Toteuttamamme työpaja matalankynnyksen toimipisteeseen oli tärkeä havainto siihen, ettei työpaja sovellu kaikille asiakasryhmille. Työpajan rakenteesta johtuen se kääntyy helposti osallistujaa vastaan (Bryt! 2011, 90-91). Osalle osallistujista saattaa muodostua tunne omasta osattomuudesta yhteiskunnassa. Juhilan (2006, 105) mukaan osattomuuden voi katsoa syntyneen vahvasti yhteiskunnallisten rakenteiden kautta, mutta siihen vaikuttavat myös yksilön omat lähtökohdat. Suurin osa heistä kärsii useasta eri syrjäyttävästä tekijästä. Lähestulkoon kuitenkin aina tärkeimpänä syynä syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen nähdään taloudellinen eriarvoisuus eli köyhyys. (mm. Juhila 2006; Saari 2015.) Elintason, elämänlaatuun ja elämäntapaan liittyvät erot aiheuttavat sosiaalista etäisyyttä valtaväestöön nähden (Saari 2015, 17). Mikäli osallistujalla ei ole voimavaroja käsitellä omaa asemaansa, voi työpaja jättää negatiivisen tunteen. Sosiaalialan viitekehukseen kuuluu vahvasti ihmisen omien vahvuuksien ja voimavarojen huomioiminen (Talentia 2017, 7). Tämän vuoksi totesimme olevan ohjaajien vastuulla varmistua siitä, ettei osallistujille jää työpajasta huonoja tuntemuksia, ilman mahdollisuutta purkaa ja käsitellä niitä loppukeskustelun aikana.

Opinnäytetyömme yhtenä tulokulmana on vihapuheen ja syrjinnän vallalla olo yhteiskunnassamme. Vihapuhe ja syrjintä perustuvat usein stereotyyppisiin käsityksiin erilaisista ihmisryhmistä. (Kuuluvainen 2017, 20). Loukkoon toteuttamamme Etuoikeuskävely -työpaja nostatti

keskustelua stereotyyppioista. Aiemmin järjestämässämme työpajoissa asia ei noussut esille, joten emme olleet osanneet huomioida asiaa työpajaa suunnitellessamme. Stereotyyppioiden esille tuloon ja purkamiseen on olemassa paljon erilaisia harjoitteita. Näistä yhtenä voidaan nähdä etuoikeuskävely -harjoite. Vaarana näissä harjoitteissa saattaa kuitenkin piillä se, että ne itse asiassa lopulta vahvistavat stereotyyppioita, joita ne pyrkivät rikkomaan. (Kuuluvainen 2017, 20.) Lähdemateriaalien kautta olemme itse tietoisia siitä, että jokaisen omista lähtökohdista kumpuavien stereotyyppioiden huolellinen käsittely on tarpeellista niistä irti pääsemiseksi. Stereotyyppioiden kohtaaminen ja niiden käsitteleminen auttaa muuttamaan omaa asennetta erilaisia ihmisryhmiä kohtaan. Tämä omalta osaltaan ehkäisee vihapuhetta ja syrjintää. (Kuuluvainen 2017, 4, 8.) Sosiaalialan tulevina ammattilaisina velvollisuutemme on negatiivisen syrjinnän vastustaminen, sekä epäkohtien esille nostaminen (Talentia 2017). Koska syrjintää voidaan ehkäistä myös kohtaamalla omat ennakkoluulot (Kuuluvainen 2017, 17), emme kokeneet stereotyyppioiden näkyväksi tuloa vaarallisena, vaikkakin käsittelyä vaativana. On hyvä muistaa, että toisiin sosiaalisiin ryhmiin keskusteluyhteyden avaaminen haastaa omiakin ennakkoluuloja (Laaksonen 2017).

Opinnäytetyömme teoriaosuutta työstäessämme olemme alusta asti kiinnittäneet huomiota lähdeviitteiden huolelliseen merkintätapaan, jotta plagiointia ei tapahtuisi (Tuomi & Saarijärvi 2018, 27). Teoreettista viitekehystä työstäessämme huomasimme, että tietoa etuoikeuskävelystä menetelmänä oli vaikea löytää. Erityisesti sen käyttö ja toteutustapa, sekä syyt toiminnalle olivat järjestäjistä riippuvaisia. Tuntuukin, että kukin järjestävä taho on hyödyntänyt harjoitetta omista lähtökohdistaan käsin. Olemmekin olleet tarkkana, että perustelumme harjoitteen sekä sen ympärille rakennetun draamatyöpajan suhteen, ovat kestäväällä ja eettisesti hyväksyttävällä pohjalla. Jätimme tietoisesti pois teoreettisesta viitekehystä muiden tutkimuksien esittelyn, sillä koemme työpajamme rakentuvan niin vahvasti etuoikeuskävely -harjoitteen ympärille, ettei draamallisen toiminnan esittely olisi ollut hedelmällistä. Etuoikeuskävelystä ei ole havaintojemme mukaan tehty tutkimuksia Suomessa. Keskityimmekin rakentamaan teoreettista viitekehystä tämän hetkisen yhteiskunnallisen tilanteen ympärille, jonka puitteissa tutustuimme laajasti erilaisiin lähdemateriaaleihin.

15 Pohdinta ja työn jatkokäyttö

Suurimman haasteen opinnäytetyöllemme asetti aikataulujen yhteensovittaminen. Emme olleet huomioineet tarpeeksi sitä seikkaa, että Loukko vasta käynnisti toimintaansa kevään 2018 alussa. Toiminnan käynnistämiseen kuluva aika saattoi tulla yllätyksenä myös yhteyshenkilöllemme. Olisimme mielellämme järjestäneet useamman työpajan Loukkoon kevään aikana. Aikataulujen vuoksi tämä ei toteutunut, jota he pahoittelivat. Olemme kuitenkin iloisia sopimuksesta yhteistyömme jatkumisesta jälleen syksyllä 2018. Yhteistyömme sujui aikataululli-

sista ongelmista ja työpajan sisältöä koskevista näkökulma eroista huolimatta hyvässä hengessä. Dialogi oli avointa ja molemmiin puolin kunnioittavaa. Loukko olikin meille mielekäs paikka tehdä opinnäytetyötämme, Loukon ja meidän tavoitteidemme ja arvojen ollessa selkeästi samat (kts. luku 3).

Yhteyshenkilöltämme saadusta palautteesta kävi ilmi konkreettisten esimerkkien tärkeys jo suunnitteluvaiheessa. Työpajan järjestämisen jälkeen huomasimme, että omat ja Loukon käsitukset pajojen draamallisuuden asteesta ja draamallisuuden käsitteestä erosivat toisistaan. Yhteyshenkilömme pohti kyseessä olleen etukäteiskommunikaation tarkkuus. Loukon edustajana hän oli suunnitteluvaiheessa ymmärtänyt draamallisuuden enemmän mentaalitasolla tapahtuvaksi omaksumiseksi. Koska olemme opiskelleet kolme ja puoli vuotta lähes kokonaan luovien toimintojen parissa, ovat toiminnalliset menetelmät meille tuttuja. Tästä syystä meille oli syntynyt harhakuva siitä, että esimerkiksi draama menetelmänä avautuisi muillekin selkeänä. Emme siis osanneet sopimusta työpajoista tehdessämme, tarpeeksi avata käyttämiämme harjoitteita sekä roolityöskentelyä. Itsellemme harjoitteiden tavoitteellisuus ja perustuminen lähteisiin oli itsestäänselvyys. Tämä olisi ollut hyvä tuoda selkeämmin näkyväksi myös yhteistyökumppanillemme. Keskustelua työpajan sisällöllisistä ratkaisuista käydessämme, meille aukeni tilaisuus perustella valintojamme ja tuoda näkyväksi tavoitteita harjoitteiden takana.

Aiemmin toteutetut työpajat antoivat meille hyvän pohjan lähteä toteuttamaan työpajaamme Loukkoon. Oma ammatillinen kasvumme tuli esille joustavuudestamme työelämän tarpeiden edessä. Kuten palautteissa on mainittu (kts. luku 10), ensimmäinen työpaja osoitti, että vahvasti fyysinen roolin omaksuminen on Loukon tiloissa ja toiminnan luonteen huomioon ottaen ongelmallista. Loukko koki meidän ottaneen palautteen fyysisyyden vähentämisestä kiitettävästi vastaan. He arvostivat meidän kykyämme tehdä palautteen pohjalta pyydettyjä muutoksia työpajan sisältöön.

Aiemmista työpajoista tekemiemme havaintojen valossa, halusimme varmistaa työpajan olevan osallistujilleen turvallinen, ja kaikkia tasavertaisesti huomioiva. Teimme siis päätökseen, järjestää työpaja suljettuna ja kooltaan rajattuna, Loukon muutoin avoimen toiminnan sijasta. Valitsimme ryhmäkooksi maksimissaan kymmenen osallistujaa. Työpajoihin oli ennakkoilmoittautuminen. Tämä saattoi osaltaan vaikuttaa siihen, että emme tavoittaneet työpajoihimme Loukon työryhmän ulkopuolisia kävijöitä. Koska Loukko vasta käynnisteli toimintaansa, eikä vakituista kävijäkuntaa ole ehtinyt vielä muodostua, saattoi etukäteen ilmoittautumista vaativa työpaja luoda kynnystä toimintaan osallistumiselle. Sosiaalisessa mediassa työpaja oli kuitenkin herättänyt runsaasti kiinnostusta. Toinen työpajan tavoittamattomuuteen liittyvä seikka saattoi olla työpajan kesto. Koska koemme erittäin tärkeäksi reflektoinnille varatun ajan riittävyyden, työpajasta muodostui kolmetuntinen. Keskellä viikkoa, työpäivän jälkeen järjestettynä, työpaja saattoi tuntua liian raskaalta osallistua. Tämän johdosta

totesimme, yhdessä Loukon kanssa, työpajan soveltuvan paremmin koulutukselliseen kontekstiin, avoimen toiminnan sijasta.

Ohjauksellisesti meillä on peiliin katsomisen paikka. Draamatyöskentelyn herättäessä osallistujissa monenlaisia tunteita, ei draamasopimuksesta voi missään olosuhteissa tinkiä. Ryhmän tuttuus sokeutti meidät tältä osin. Jatkossa tulemme olemaan viisaampia tämän suhteen. Toinen seikka ohjaajuuteen liittyen on kaikille luovia toimintoja käyttäville varmasti tuttu: oman innostuneisuuden liiallinen korostuminen. Omalla kohdallamme tämä nousi esille, kun teimme päätöksen toisen ohjaajan osallistumisesta draamalliseen osuuteen. Voimakas roolihahmoon eläytyminen, jonka oli tarkoitus toimia rohkaisuna, kääntyikin ehkä itseään vastaan. Vastaisuudessa on hyvä olla herkempänä tekemisen intensiivisyyden edessä.

Työpajassa on mielestämme paljon potentiaalia sen muuntautumiskyvyn takia. Sen räätälöiminen erilaisten kohderyhmien tarpeisiin on helppoa. Erilaisia draamallisia harjoitteita käyttäen, työpajan intensiteettiä voi muokata tarpeen mukaisesti. Muunneltavuus olikin alusta asti yhtenä omana kriteerinä työpajalle. Saamassamme palautteessa osallistujat miettivät työpajan järjestämistä vähemmällä draamallisella toiminnalla. Tähän palautteeseen reagoimme poistamalla osan draamallisista harjoitteista työpajan lopusta. Omaan kokemukseemme pohjautuen, koemme vähäisenkin draamallisen osuuden tekevän työpajasta vaikuttavamman ja syvällisemmän kokemuksen. Mielestämme kokemuksellisuus luo pohjaa inhimillisen ymmärryksen kasvulle yhdenvertaisuuden tukemisessa. Sosiaalialan perus periaatteena onkin edistää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteiskunnassa. Tätä tavoitetta voidaan tarkastella mm. ihmisarvon, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. (Talentia 2017, 20.) Koemme, että suunnittelemamme toiminta edistää näitä arvoja, ja on siksikin perusteltua.

Keskinäinen yhteistyömme opinnäytetyöprosessin aikana on ollut mutkatonta ja hedelmällistä. Olemme olleet herkinä toistemme voimavarojen riittävyydelle. Tarvittaessa olemme suunnitelleet aikatauluja joustavasti uudelleen, kuitenkin aikarajoissa pysyen. Toivomme yhteisen sävelen löytymisen heijastuvan opinnäytetyöstämme. Päädyimme yhteiseen pohdintaosioon, sillä prosessi on ollut matka, jota olemme yhdessä kulkeneet reflektoiden ja toimintaa kehittäen. Tässä vaiheessa onkin enää vaikea erottaa kummalta jokin ajatus on lähtöisin. Haastavissa tilanteissa olemme puolin ja toisin kyenneet tukemaan toisiamme. Luottamuksemme on säilynyt vahvana välillämme.

Olemme liittäneet opinnäytetyön loppuun tekemämme työpajasuunnitelman (liite 4) sekä työpajaan kehitetyt roolihahmot (Liite 5) ja itse etuoikeuskävelyssä käytetyt väittämät (liite 6). Harjoitteet on nimetty ja niiden perustelut avattu. Lisäksi taulukosta löytyvät omat havaintomme harjoitteista. Suunnitelma on vapaasti käytettävissä, mutta toivomme vastaavaa työpajaa toteuttavan, syventyvän ensin ohjauksellisiin kysymyksiin. On otettava huomioon, että

työpajan järjestäminen vaatii ohjauskokemusta draamatoiminnasta. Lisäksi tarvitaan kykyä käsitellä työpajan herättämiä tuntemuksia yhdessä osallistujien kanssa. Tällä varmistetaan, että työskentelystä muodostuu vaikuttavaa ja ennen kaikkea turvallista. Työpajaa suunniteltaessa, on hyvä miettiä oman kohderyhmän tarpeita ja erityispiirteitä. Roolihahmot kannattaa valita mahdollisuuksien mukaan niin, että oman kohderyhmän edustajia ei ole roolikorteissa tarjolla. Näin säilytetään sensitiivinen ote toiminnassa. Työpaja sopii erityisesti yhteiskunnallisesti tiedostavien asiakasryhmien pariin tehtäväksi, mutta myös muiden asiasta kiinnostuneiden kanssa toteutettavaksi. Kohderyhmää valittaessa, tulee ottaa huomioon, että työpaja saattaa olla osallistujille raskas. Tämän vuoksi ohjaajien tulee olla tarkkana siitä, ettei työpajaa toteuteta sellaisten osallistujien kanssa, joiden voimavarojen riittävydestä ei ole takeita.

Etuoikeuskävelystä olisi hyvä olla myös omakohtaista kokemusta, jotta ohjaajalla on käsitys siitä, mitä ollaan tekemässä, ja miksi. Työpajan luonteesta ja kestosta johtuen suosittelemme ohjaamaan työpajan pareittain. Yksin ohjattuna työpaja on rakenteellisesti raskas. Tämän johdosta ohjaajan oma vireystaso helposti laskee loppua kohden, eikä ”paukkuja” loppukeskustelulle jää riittävästi. Työpajan kestoa voi tarvittaessa lyhentää poistamalla joitakin harjoitteita, oma kohderyhmä huomioon ottaen. Tarvittaessa harjoitteiden kestoa voi myös lyhentää. Loppukeskustelulle on kuitenkin varattava tarpeeksi aikaa, eikä sen kestosta tule joustaa.

Kiinnostava näkökulma jatkotutkimukselle voisi olla eri sosiaalialan toimintaympäristöissä tai oppilaitoksissa toteutettava koulutuksellinen työpaja. Uskomme että etuoikeuskävely, yhdistettynä draamalliseen toimintaan, saattaisi olla hyvä väline tuoda eri asiakasryhmien kokemusmaailmaa näkyväksi esimerkiksi työntekijöille tai uusille opiskelijoille. Kokemuksellinen työskentely luo mahdollisuuden inhimilliselle kohtaamiselle, ja antaa mahdollisuuden syventää osallistujien kokemusta eri asiakasryhmien kohtaamista haasteista (Sonkkila 2008, 341-342).

Toteutamme itse koulutuksellisen työpajan Loukon tarpeisiin syksyllä 2018. Loukolla on suunnitteilla myös työryhmänsä kouluttamista eri sukupuolivähemmistöjen kohtaamisesta. Loukko on ilmaissut kiinnostuksensa toteuttaa työpajaa myös tässä kontekstissa. Tällöin muokkaamme työpajasta juuri kyseiseen koulutustarpeeseen sopivan, nostamalla roolihahmojen kautta esille haasteita, joita vähemmistöryhmiin kuuluvat kohtaavat. Olemme myös alustavasti puhuneet yhteistyön jatkamisesta ulospäin suunnatussa koulutustoiminnassa.

Lähteet

Painetut:

Airaksinen, R. & Karkkulainen, M. 2012. Draamakka - Vakallinen toiminnallisia kokonaisuuksia. Helsinki: T:mi Raija Airaksinen/Draamatyö

Barber, K. & Owens, A. 2014. Draamakompassi, 2. uudistettu painos, yhteisnide aikaisemmin ilmestyneistä kirjoista Draama toimii & Draamasuunnistus. Helsinki: Draamatyö

Blummer, M.L.C., Green, M.S., Thomte N.L., Green, P.M. 2013 Are we queer yet? Addressing Heterosexual and gender-conforming privilege teoksessa Case, K. A. (toim.) Deconstructing privilege. New York: Routledge 151-168

Edel, M., 2017. Suomi vuonna 2025. Teoksessa Elo, S. & Kaihari, K. & Mattila, P. & Nissilä, L. (toim.) Rakentavaa vuorovaikutusta - Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn. Oppaat ja käsikirjat 2017:1. Opetushallitus, 6-10

Grönlund, H. & Paakkanen, M. & Pessi, B. & Seppänen, A-M. 2017. Myötätunto - Ihmisyyteen vastaaminen. Teoksessa Martela, M. & Paakkanen, M. & Pessi, A-B (toim.) Myötätunnon multistava voima. Jyväskylä: PS-kustannus, 35-53

Heikkinen, H. 2004. Vakava leikillisuus - Draamakasvatusta opettajille, 2.-4.painos. Helsinki: Kansanvalistusseura

Heikkinen, H.L.T. 2008. Tutkiva ote toimintaan. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon - toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3. korjattu painos. Helsinki: Kansanvalistusseura, 15-38

Heikkinen, H. 2017. Ajattele toimien - Kohti draamakasvatuksen syvempää ymmärtämistä. Helsinki: T:mi Raija Airaksinen/Draamatyö

Honkakoski, A. 2001. Mitä syntyy taiteen ja sosiaalisen kohtaamisesta? Teoksesta Jämsén, A. (toim.) Sosiaalialan amk-pedagogiikkaa kokemassa. Rovaniemi: Sosiaalialan AMK-verkosto, 177-203

Huttunen, H-P. & Jauhola, L. & Korhonen, N. & Oosi, O. 2016. "Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä" - Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön julkaisuja - selvityksiä ja ohjeita 7/2016. Helsinki: Oikeusministeriö

Häkämies, A. 2007. Tunteet - Portti arvomaailmaamme draamatyöskentelyssä. Teoksessa Ventola, M-R. & Renlund, M. (toim.) Draamaa ja teatteria yhteisöissä, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja sarja B: oppimateriaalit 5. Helsinki: Yliopistopaino, 146-158

Hämäri, S. & Neuvonen, M. 2017. Rakentava viestintä koulussa ja yhteiskunnassa. Teoksessa Elo, S. & Kaihari, K. & Mattila, P. & Nissilä, L. (toim.) Rakentavaa vuorovaikutusta - Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn. Oppaat ja käsikirjat 2017:1. Opetushallitus, 11-16

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina - sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino

- Kantola, J., Nousiainen, K., Saari, M. 2012. Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa Kantola, J., Nousiainen, K., Saari, M. (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä, Helsinki: Gaudeamus, 7-27
- Kauppinen, J. 2017. Esipuhe. Teoksessa Elo, S. & Kaihari, K. & Mattila, P. & Nissilä, L. (toim.) Rakentavaa vuorovaikutusta - Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn. Oppaat ja käsikirjat 2017:1. Opetushallitus, 5
- Kopakkala, A., 2005. Porukka, jengi, tiimi - ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita
- Kuukasjärvi, A. 2011. Draama - tapa oppia itsestä, toisesta, taiteesta ja elämästä. Teoksessa Kuukasjärvi, A. & Linnassuo, O. & Sutinen, J. (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä - teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53. 61-79
- Laaksonen E. 2005. Esteetön opiskelu yliopistoissa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6. Helsinki: Yliopistopaino
- Laitinen, M. ja Niskala, A. 2013. Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Laitinen, M. ja Niskala, A (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino. 9-16
- Laitinen, M. & Nurmi, K.E. 2013. Vapaan sivistystyön esteettömyyden kehitysnäkymät. Teoksessa Laitinen, M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Helsinki: kansanvalistusseura, 20-42
- Martela, F. & Pessi, A.B. 2017. Myötätuntoista ihmistä ja työelämää etsimässä. Teoksessa Martela, M. & Paakkanen, M. & Pessi, A-B (toim.) Myötätunnon mullistava voima. Jyväskylä: PS-kustannus, 12-34
- Nousiainen, K. 2012. Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksessa Kantola, J., Nousiainen, K., Saari, M. (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä, Helsinki: Gaudeamus, 31-56
- Pennanen M. & Mehto K. 2008. Forumteatterin lyhyt oppimäärä. Teoksessa Mehto, K. (toim.) Draamamenetelmät ja tieto - teatterin ja teknologian kohtaamisia. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja A: tutkimukset ja raportit. Helsinki: yliopistopaino. 61-63
- Pessi, A. B. 2014. Myötätunto onnen lähteenä. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.) Positiivisen psykologian voima. Jyväskylä: PS-kustannus, 179-199
- Saari, J. 2015. Huono-osaiset : elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus
- Sayed, T. 2015. Ohjaus keskusteluun perustuvana menetelmänä. Teoksessa Näkki P. & Sayed T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 8-24
- Sonkkila, T. 2008. Draama. Teoksessa Ekström, L. & Leppämäki, P. & Vilén, M. Vuorovaikutuksellinen tukeminen 3, uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 339-449
- Seppänen, J. & Väliverronen, E. 2012. mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino
- Sinivuori, P & Sinivuori, T. 2007. Esiripusta arvoihin - toiminnallinen draamakasvatuskirja. Jyväskylä: Atena kustannus
- Sonkkila, T. 2008. Draama. Teoksessa Ekström, L. & Leppämäki, P. & Vilén, M. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit, 339-356

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi

Vehkalahti, R. 2006. Leikkivä teatteri - opas teatteri-ilmaisun ohjaajalle. Helsinki: Lasten keskus/LK-kirjat

Vilkka, H. & Airaksinen, A. 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi

Sähköiset lähteet:

Ahola, S. Esteettömyys ja saavutettavuus ihmisoikeutena. Via-projekti. Viitattu 19.2.2018. http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=55

Aro, K., 2017. Etuoikeuskävely. Viitattu 19.2.2018. <https://www.katjuaro.fi/blogi/2017/3/14/etuoikeuskvely>

Bryt!, 2011. Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet. RFSL Ungdom & Forum för levande historia. Viitattu 17.2.2018. <http://rflslungdom.se/pro-dukter/bryt/#tab-description>

Esteettömyys - sosiaalinen esteettömyys. Unicef. Viitattu 19.2.2018. <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/mukana-2/esteettomyys--sosiaalinen-esteettomyys/>

Helsingin Sanomien kuukausiliite, 2016. Kuinka etuoikeutettu olet? Viitattu 19.2.2018. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000002927636.html>

Humanisticum. Humanistiklusterin turvallisen tilan periaatteet. Viitattu 8.5.2018. http://www.helsinki.fi/jarj/kouki/Humanistiklusterin_Turvallisen_tilan_periaatteet.pdf

Kempainen, E. 2008. Kohti esteetöntä yhteiskuntaa. Yhteiskuntapolitiikan normatiiviset keinot esteettömyyden edistämiseksi. Viitattu 19.2.2018. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisu/raportit/R33-2008-VERKKO.pdf>

Kempainen, E. 2010. Esteetön yhteiskunta YK:n keinoin. Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Viitattu 13.2.2018. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79909/e31dbd7f-b5d8-4aea-a330-a9532221c1e6.pdf;sequence=1>

Kuuluvainen, S. 2017. Vihapuheesta dialogiin - koulutusmateriaali vihapuheen vastaisille oppitunneille. Plan International Suomi. Viitattu 17.2.2018. http://www.gloaalikoulu.net/wp-content/uploads/2017/09/Plan_Vihapuhe_koulutusmateriaali_34s.pdf

Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003-2005. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:23. Viitattu 21.2.2018 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72388/TRM200323.pdf?sequence=1>

Laaksonen, S-M 2017. Keskustelukuplia ja kaikukammioita - missä on demokratian dialogi verkossa?. Oikeusministeriö. Viitattu 19.2.2018. http://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/0tW6d2FGU80/blog/salla-maaria-laaksonen-keskustelukuplia-ja-kaikukammioita-missa-on-demokratian-dialogi-verkossa-

McIntosh P., 1988. White privilege and male privilege. Viitattu 20.2.2018. http://faculty.uml.edu/khuis/59.240/McIntosh_White_Privilege.pdf

Mikä Loukko? Alakulttuurikeskus loukon esittely. Viitattu 13.2.2018. <https://kulttuuri-loukko.com/alakulttuurikeskus-loukko/>

Mäkinen, E. 2016. Yle uutiset. Viitattu 20.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-8912662>

Oikeusministeriö, 2018. Syrjinnästä vapaa alue. Viitattu 8.5.2018. <http://yhdenvertaisuus.fi/syrjinnastavapaa.fi>

Vantaan kaupungin nuorisotoimi, 2018. Turvallisen tilan periaatteet. Viitattu 8.5.2018. <http://www.sivistysvantaa.fi/nuortenvantaa/artikkelit/paikat/sateenkaarevatnuortenilat/artikkelisivu.html>

Suomen YK-liitto. 2016. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 19.2018. http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Suomen YK-liitto, 2017. Vihapuhe ja lähisuhdeväkivalta Suomen suurimpia ihmisoikeusongelmia. Artikkelit. Viitattu 5.6.2018 <http://www.ykliitto.fi/uutiset-ja-tiedotus/uutisarkisto/vihapuhe-ja-lahisuhdevakivalta-suomen-suurimpia-ihmisoikeusongel>

Talentia, 2017. Arki, arvot ja etiikka - Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. Viitattu 21.2.2018 <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

THL 2018. Sanasto. Viitattu 20.2.2018. <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto>

Vates. Fyysinen esteettömyys. Viitattu 19.2.2018. <https://www.vates.fi/tietopaketit/tyoelaman-esteettomyys/fyysinen-esteettomyys.html>

Vates. Sosiaalinen ja psyykinen esteettömyys. Viitattu 19.2.2018. <https://www.vates.fi/tietopaketit/tyoelaman-esteettomyys/sosiaalinen-ja-psykinen-esteettomyys.html>

Yhdenvertaisuus valtuutettu. Syrjintä/Mikä on syrjintää/Vihapuhe. Viitattu 18.2.2018. <https://www.syrjinta.fi/vihapuhe>

Älä oletta - Normit nurin!, 2013. Viitattu 6.6.2018. https://www.drop-box.com/s/bfgw8cddd30vtkp/NORMIT_NURIN.pdf?dl=0

Julkaisemattomat lähteet:

Räty, H. 2018. Toiminnanjohtaja. Loukko ry. Keskustelut sekä kasvokkain, että sähköpostitse.

Liitteet

Liite 1: Suostumuslomake	55
Liite 2: Kyselylomake	56
Liite 3: Loppukeskustelun tukikysymykset	57
Liite 4: Toimintasuunnitelma	58
Liite 5: Roolikortit	64
Liite 6: Etuoikeuskävelyn kysymykset	66

Liite 1: Suostumuslomake

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

Laurea Ammattikorkeakoulu, Tikkurila

Teemme opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on

- Kehittää etuoikeuskävely draamatyöpajaa
- Tuoda näkyväksi yhteiskunnallisia rooleja ja rakenteita

Opinnäytetyön tulokset saadaan osallistujien antaman palautteen avulla. Tuloksia kerätään myös kyselylomakkeen avulla. Vastauksia käytetään ainoastaan draamatyöpajojen toiminnan arvioinnissa opinnäytetyössä. Kyselylomakkeet hävitetään paperisilppurin kautta opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Kaikki opinnäytetyöhön osallistuvat pysyvät anonyymeinä. Tutkimustulokset esitetään siten, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.

Draamatyöpajoihin osallistuminen on vapaaehtoista. Allekirjoittamalla sopimuksen suostut siihen, että antamaasi palautetta sekä kyselylomakkeen vastauksiasi käytetään opinnäytetyön tulosten esittelyssä.

Päiväys ja paikka _____

Draamatyöpajoihin osallistuvan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2: Kyselylomake

Miten mielestäsi Etuoikeuskävely -työpaja toimi? Arvioi kutakin vaihetta: (alkulämmittelyt, rooliin hyppääminen, etuoikeuskävely, roolityöskentely, jälkikeskustelu).
Mikä tuntui helpolta tai toimivalta, mikä tuntui haastavalta tai epämieluisalta?

Kuinka koit loppukeskustelulle varatun ajan riittävyyden?
Koitko, että omille ajatuksillesi oli riittävästi tilaa loppukeskustelussa?

Mitä ajatuksia ohjaus herätti oman osallistumisen kannalta?

Mitä muita ajatuksia tai kehitysehdotuksia pajasta nousi?

Liite 3: Loppukeskustelun tukikysymykset

1. Yhteisenä tehtävänä:

Minkälaisena koet oman asemasi yhteiskunnassa (Sosiometria ennen pajaa ja pajan loppupu-
run yhteydessä). Puretaan yhdessä keskustellen

2. Keskustele parin kanssa:

Millaisia ajatuksia paja herätti eri asemassa olevista ihmisistä?
Millaisia ajatuksia annetuista rooleista heräsi? Joko omastasi, tai jonkun toisen.

3. Kysytään yhteisesti:

Tuntuiko rooliin hypääminen helpolta/vaikealta

Liite 4: Toimintasuunnitelma

Mitä tehdään?	Miksi tehdään?	Huomioitavaa	Kesto	Havainnoijan muistiinpanot
<p>Maadoitus hetkeen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muutama syvään hengitys sisään • Tukeva asento • Tunne maa jalkojen alla 	<p>Laskeutuminen tekemiseen, päästetään irti aiemmasta päivästä.</p>	<p>Ringissä</p>	<p>2min</p>	<p>hyvä, hieman pitkä</p>
<p>Nimipiiri</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimi ja liike 	<p>Tutustumista. Ketä paikalla?</p>	<p>Sensitiivisyys, sano se nimi jonka haluat</p>	<p>5min</p>	<p>ok, ohjaajat näyttävät mallia</p>
<p>Itsästäänpaljastus</p> <ul style="list-style-type: none"> • kerro asioita itsestäsi, muut liittyvät/ovat liittyvä 	<p>Tutustumista, turvallisen ilmapiirin luomista, yhdessä toimimiseen orientoituminen.</p>	<p>Pidetään kevyenä, positiivisuuden kautta</p>	<p>10min</p>	<p>tätä ei tehty</p>
<p>Alustus mitä tehdään</p> <ul style="list-style-type: none"> • keitä me olemme? • oppari • palautteen yksityiskohdat • lyhyt esittely etuoikeuskävelystä 	<p>Tehdään selväksi työpajan sisältö, sitoutuminen opinnäytetyön kehittämiseen, suostumus havainnointien kirjaamiseen</p>	<p>Ikäraja puhuminen. Pidetään ytimekkäänä</p>	<p>5min</p>	<p>aloitus tärkeä, kerro tarpeellinen. Roolit perustuvat lähteisiin. Ei tarvitse potea syällisyyttä hyväosaisuudesta, yhteiskunnallinen rakenne.</p>

<p>Draamasopimus</p> <ul style="list-style-type: none"> • toiminnan taso • taot • mitä tutkitaan 	<p>ohjaajan ja ryhmän välinen sopimus toimimisesta ryhmässä. Luo turvaa osallistujille</p>	<p>Otetaan vastaan mahdolliset huolet. Mitä osallistujat haluavat liittää sopimukseen?</p>	<p>5min</p>	<p>keskeyttämisen oikeus, jos tuntuu epämiellyttävältä/vaikealta. Saa tehdä stereotyyppien kautta. Voi olla hyväksi huomata niitä ja tunnistaa itsessään. Jos rooli liian lähellä, saa vaihtaa. Tehdään kehollisuuden kautta - omalla tavalla. Osallistujien draamaa, tässä hetkessä, osallistujien keskuudessa. Päättyy kun homma loppuu, muiden toimintaa ei saa kommentoida ulkopuolisille</p>
<p>sosiometria</p> <ul style="list-style-type: none"> • oma positio yhteiskunnassa 	<p>Havainnollistaa konkreettisesti oman position yhteiskunnassa</p>	<p>Ei pureta Ei oikeita/vääriä vastauksia</p>	<p>2min</p>	<p>tulokulma. Kiinnitä huomiota miten asettelet kysymyksen. Hyvä/huono-osaisuus, avaa yhteiskunnan rakenteita</p>
<p>Liikkuminen tilassa</p> <ul style="list-style-type: none"> • oma yksityinen tila • tutustu ympäristöön • tunnustele kehoa 	<p>Virittää tekemiseen, avataan mieli havainnoille, tarkkailuille, aisteille ja tunteille</p>	<p>mahdolliset liikuntaesteiset</p>	<p>5min</p>	<p>tuntui pitkältä, lyhyemmin</p>
<p>Muiden havainnointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • katsekontaktin ottaminen vastaantulijan kanssa 	<p>huomioidaan keitä muita tilassa on. Turvallisen ilmapiirin tukeminen</p>		<p>1min</p>	<p>pitkä, lyhyemmin</p>

Liikkuminen eri tavoilla <ul style="list-style-type: none"> • vaivat • tunteet • iät 	Lämmittelyä draaman ilmaisuun ja roolin omaksumiseen	Liioittelu, kuvaileva ote, anna vinkkejä draamalliseen ilmaisuun	10min	tuntui pitkältä, lyhyemmin
Roolikorttien jakaminen piirissä <ul style="list-style-type: none"> • Arvotaan 	Roolin sisäistäminen.	Kannusta miettimään roolin eri puolia	5min	
Rooliin eläytyminen kävellen <ul style="list-style-type: none"> • miten rooli kävelee? • mikä tunnetila roolilla on? • mikä fyysinen olotila roolilla on? 	Roolin sisäistäminen, rooliin pääsy	Jokainen tekee itseksensä	5min	tuntui pitkältä, lyhyemmin
Roolissa kontaktin ottaminen <ul style="list-style-type: none"> • moikkailua • kuulumisten vaihtoa • kerro mitä odotat juuri nyt/ mikä on hyvin elämässäsi tällä hetkellä 	Roolin syvämpi haltuun ottaminen, rooliin tutustuminen	Huomioi että paketti pysyy balanssissa	10min	kiinnitä huomiota kysymyksiin, liian samankaltaisia

Itsestään paljastus roolissa <ul style="list-style-type: none"> • annetaan hetki aikaa miettiä mitä hahmo harastaa/nauttii/saa voimavaroja 	Roolin syvempi haltuun ottaminen, muiden rooleihin tutustuminen	Jos ei tule ehdotuksia, ohjaaja lähtee vetämään piiriä	15min	lopeta heti kun alkaa hiipumaan - mahdollinen jäätymisen paikka
TAUKO OHJAAJAN VAIHTO		onko ryhmä lämmentynyt? Kauanko aikaa on jäljellä? Patsaat vai improtilanteet -> miltä ryhmän kokemustaso vaikuttaa?	10-20min	tauko nyt vai kävelyn jälkeen?
Etuoikeuskävely	Yhteiskunnan rakenteisiin tutustuminen	Varmista että tila riittää. Mahd. liikuntarajoitteisten huomioon ottaminen	20min	kysymysten tarkastelu, pitkiä, mieti muodot
Kävelyn purku rooleissa <ul style="list-style-type: none"> • lähimmän tyypin kanssa • miltä tuntuu olla siellä missä olette? • miltä tuntuu katsoa muita? • tuntuuko paikka oikealta roolillesi? • yhteinen jakaminen 	Rakenteiden havainnointia rooleista käsin. Nostatetaan teeman aiheita näkyviksi. Herätellään ajatuksia yhteiskunnan rakenteista.	Muista antaa tilaa, tarkkaile keskustelun viriämistä	20min	eka roolissa, sitten omana itsenä. Sanoita selkeästi

<p>Speed dating / hissipuhe</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sekoita ryhmät • Esittele uusi ryhmäläinen muille posin kautta • Miksi parisi on hyvä tyyppi? Myy parisi meille 	<p>Eri yhteiskunnallisiin rooleihin tutustumista. Katsotaan minkälaisia rooleja on paikalla. Alustetaan seuraavaa tehtävää</p>	<p>Jos tuntuu vaikealta, voidaan ohjeistaa seuraava vaihe etukäteen</p>	<p>15min</p>	<p>hyvä ja kiva, tuli kivoja kommentteja. Kiinnitä huomiota siihen koska ryhmät ovat valmiita</p>
<p>Kohtaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • patsas / impro • muu ryhmä kertoo mitä näki + ajatuksia teoksesta • tekijät kertovat mitä oli tarkoitus näyttää 	<p>herätellään kohtamaan yhteiskunnan valtarakenteita ja erilaisia rooleja. Herätellään pohtimaan, ettei kukaan ole koskaan aivan eristyksissä.</p>	<p>ryhmän mukaan joko staattinen patsas tai puheen mukaan otmana impro</p>	<p>40min</p>	<p>kiinnitä huomiota koska ryhmä valmis. Patsas toimii paremmin.</p>
<p>Roolista luopuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvästele roolisi • tsemppiviesti 	<p>Palaudutaan takaisin reaali maailmaan</p>	<p>Kannustetaan lähettämään positiivisia ajatuksia roolille</p>	<p>5min</p>	<p>tsemppiviestit tunteellisia. Hyvä harjoite</p>
<p>Rooliravistelu</p>	<p>Fyysinen ja konkreettinen irtautuminen roolista</p>	<p>Jos liikuntarajoitteisia, tekevät oman kyvyn mukaan</p>	<p>1min</p>	

Lyhyt fiiliskierros omana itsenään	päällimmäisten tunteiden sanoittaminen	tukikysymys: päällimmäinen tunne juuri nyt? HUOM! Korosta että ei ole loppukeskustelu	5min	
sosiometria <ul style="list-style-type: none"> • mikä on paikkasi janalla nyt? • Lyhyt purku paikoiltaan 	Tuodaan näkyväksi paikan vaikutuksia	pidetään ytimekkäänä	5min	kiinnitä huomiota kysymyksen asetteluun
Loppukeskusteluun viritäytyminen <ul style="list-style-type: none"> • 3hlö ryhmä • pohditaan annettuja kysymyksiä • puretaan yhdessä 	Tuodaan näkyväksi draaman herättämiä ajatuksia ja tunteita	Parikeskustelulle aikaa 5min. Varsinaiselle puurulle pitää varata aikaa.	20min	pieni ryhmä - suoraan keskusteluun
Yhteinen keskustelu - loppurinki <ul style="list-style-type: none"> • mitä otat täältä mukaasi? 	päättää draaman kaaren	muutama sana/ lause. Kiitä ryhmää osallistumisesta	10min	
Lomakkeiden täyttö			-	

Liite 5: Roolikortit

Nadja, kantasuomalainen romani

Olet Suomessa asuva 28 -vuotias romani. Aloit 15- vuotiaana käyttämään kansallispukuanne. Toimit aktiivisesti romaniyhteisössä yhteisten asioiden edistäjänä. Olet valmistunut maisteriksi Helsingin yliopistosta, mutta romanitauastasi johtuen et ole saanut alan töitä. Työnantajat vieroksuvat kansallispukua. Asut kaupungin vuokra-asunnossa Vantaalla.

Jusse, Saamelainen

Olet juuri Helsinkiin opiskelemaan muuttanut 21-vuotias saamelaisnuori. Tunnet yksinäisyyttä, sillä muu perheesi ja ystäväsi asuvat Kilpisjärvellä vuoden ympäri. Rahoitat opintojasi elämiseen riittämättömällä opintotuella, asumislisällä ja opintolainalla. Haaveilet Lappiin paluusta, luonnon läheisyydestä ja ikävöit perheenne poroja. Olet huolissasi kulttuuriperintösi säilymisestä.

Anamariia, Romanianlainen

Olet Romaniasta tullut 55 -vuotias nainen. Hankit elantosi kerjäämällä Sokoksen ja Postitalon välillä. Myyt Iso Numero -lehteä rautatieasemalla. Nukut autossa lahden moottoritien varrella levähdyspaikalla. Autossa nukkuu myös miehesi. Lapsesi ja lapsenlapsesi ovat jääneet Romaniin. Yrität kerätä rahaa helpottaaksesi heidän elämää. Kyläsi on eristetty Romaniassa, eikä nuorilla ole kunnan koulutusmahdollisuuksia.

Mohammed, turvapaikanhakija

Olet Suomeen tullut Syyrian Aleppossa syntynyt 22 -vuotias mies. Olet asunut vastaanottokeskuksessa nyt 6kk odottaen turvapaikkapäätöstä. Vastaanottokeskus sijaitsee Vantaan perukoilla. Koet olevasi jumissa, sillä kaikkialle on pitkä matka, eikä sinulla ole autoa. Olet lievästi masentunut pimeyden ja kylmyyden takia. Ikävöit perhettäsi, jonka kohtalosta et tiedä. Tulit ihmisalukuljettajien avustuksella Turkin ja Unkarin kautta Venäjältä Suomeen.

Miia, kantasuomalainen

Olet kehitysvammaisten asumisyksikössä asuva 39 -vuotias nainen. Sinulla on lievä downsyndrooma. Pystyt toimimaan itsenäisesti lähes kaikilla elämän osa-alueilla, mutta tarvitset tukea käytännön asioissa, kuten raha-asioiden hoidossa ja kodin siisteyden ylläpidossa. Olet yrittänyt päästä töihin, mutta sinua ei palkata kehitysvammastasi johtuen, lukuun ottamatta muutamia määräaikaista tukityöjaksoja. Haaveilet kahvilatyöstä, sillä tulet ihmisten kanssa hyvin toimeen.

Aisha, kantasuomalainen

Olet Suomessa syntynyt 25 -vuotias nainen. Asut vanhempiesi kanssa lapsuudenkodissasi Espoossa. Vanhempasi ovat kotoisin Saudi-Arabiasta ja muuttaneet Suomeen isän insinööriyden takia. Käytät hijabia. Olet kuitenkin melko maallistunut, uskonto on elämässäsi suuressa roolissa lähinnä juhlapyhinä. Työskentelet kättilönä Jorvissa.

Vladimir, Venäjältä Suomeen muuttanut

Olet 58 -vuotias Venäjältä Suomeen muuttanut mies. Olet saanut Suomen kansalaisuuden 15 vuotta sitten. Tulit Venäjältä Suomeen miehen perässä. Olette edelleen yhdessä. Suomessa olet saanut elää avoimesti omanlaistasi elämää, ja olet aktiivinen Setassa. Olet huolestunut Venäjän kiristyneestä ilmapiiristä seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Toimit Amnestyssä tulkina.

Paju, kantasuomalainen

Olet Tampereella asuva 18 -vuotias intersukupuolinen nuori. Olet kotoisin pieneltä paikkakunnalta Pohjois-Karjalasta. Sairaalassa sinut leikattiin tytöksi. Lapsuudessasi vanhempasi korostivat tyttöyttäsi vaaleanpunaisilla rimpsumekoilla. Et koe olevasi sinut kyseisen sukupuolen kanssa. Olet muuttanut Tampereelle opiskelemaan, ja haluat tulla hyväksytyksi omana itseenäsi, ilman sukupuolimääritystä. Täysi-ikäistytyäsi vaihdoit nimesi Pajuksi, mutta äitisi kutsuu sinua edelleen Pauliinaksi.

Kristoffer, kantasuomalainen

Olet 26-vuotias mies, jolla on äärioikeistolaisia mielipiteitä. Et ole tällä hetkellä töissä, etkä koulussa. Sinulla ei ole omaa asuntoa, käytännössä asut tyttöystäväsi luona Hakaniemessä. Saat työttömyystukea. Sinulla on laaja saman mielinen ystäväpiiri.

Satu, kantasuomalainen

Olet 29 -vuotias sinkkunainen. Asut vanhempieni omistamassa omistusasunnossa Helsingin Kalliossa. Olet töissä isäsi omistamassa yrityksessä, ja palkkasi on hyvä. Olet korkeasti koulutettu. Vanhempasi ovat tukeneet koulutautumistasi taloudellisesti. Haluaisit lapsen, mutta et ole löytänyt parisuhdetta joka tarjoaisi mahdollisuutta siihen.

Jere, kantasuomalainen

Olet 29 -vuotias mies. Erosit tyttöystävästäsi neljä kuukautta sitten. Erossa asuntonne jäi ek-sällesi, joten jouduit kodittomaksi. Olet asunut eron jälkeen kaveriesi sohvilla. Olet menettänyt luottotiedot nuoruuden toilailujen takia. Tämän johdosta et saa asuntoa vapailta vuokra-markkinoilta. Olet ollut kaupungin vuokra-asuntojonossa koko 4kk ajan, mutta asuntoa et ole saanut. Kavereiden tuen ansiosta olet kuitenkin pystynyt pitämään työpaikkasi.

Nikke, kantasuomalainen

Olet 22 vuotias nuori mies. Olet sekakäyttäjä. Pidät huumeiden aiheuttamista nousuista. Olet kokeillut lähes kaikkea mitä myynnissä on. Kerrot viranomaisille haluavasi lopettaa huumeiden käytön, mutta oikeasti et koe käyttösi olevan ongelmallista. Viranomaisten mielestä olet syrjäytynyt, omasta mielestäsi sinulla on laaja ystäväpiiri.

Jartsa, kantasuomalainen

Olet 47 -vuotias mies. Asut vanhan äitisi kanssa kaksin Helsingin keskustassa pienessä kaksiossa. Vapauduit vankilasta 5kk sitten. Olet ollut sisällä ja ulkona vankilasta viimeiset kaksikymmentä vuotta. Vankilassa pidit puutöiden tekemisestä, ja haluaisit saada töitä alalta, mutta sinua ei haluta ottaa edes palkattomaan harjoitteluun taustasi takia. Yrität löytää oman asunnon, johon saat apua KRIS -järjestöltä.

Jatta, kantasuomalainen

Olet 36 -vuotias kolmen lapsen yksinhuoltajaäiti. Sinulla on 5, 12 ja 17 vuotiaat lapset. Työskentelet siivoojana. Rahasi loppuvat pian palkkapäivän jälkeen. Käyt leipäjonossa. Joskus joudut pyytämään vanhempia lapsiasi käymään leipäjonossa myös. Et pysty kustantamaan lapsesi harrastuksia, eikä sinulla ole omia harrastuksia. Lapsesi auttavat sinua taloudellisesti ja muutenkin aina kun pystyvät.

Tenho, Karjalan evakko

Olet 87 -vuotias mies. Asut omassa kodissasi keskisuuressa kaupungissa. Liikkuminen on sinulle hankalaa, joten käytät rollaattoria. Sinulla on todettu alkava muistisairaus. Eläkkeesi on pieni. Rahat eivät meinaa riittää lääkkeisiin ja muuhun tarpeelliseen. Luonasi käy kotihoitaja kaksi kertaa viikossa viisitoista minuuttia kerrallaan, sekä poikasi noin kerran viikossa.

Liite 6: Etuoikeuskävelyn kysymykset

- Vanhempasi ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa. -> eteenpäin
- Et ole yrittänyt muuttaa ulkomuotoasi, tapojasi tai käytöstäsi, jotta sinua ei tuomittaisi, kiusattaisi tai tehtäisi naurunalaiseksi. -> eteenpäin
- Sinun ei ole tarvinnut jättää aterioita väliin tai olla nälkäinen, koska perheelläsi ei ollut tarpeeksi rahaa ruokaan. -> eteenpäin
- Jos olet hävennyt kotiasi tai vaatteitasi nuoruudessasi. -> taaksepäin
- Jos pelkäätkin sitä, että poliisi saattaa pysäyttää sinut ilman syytä. -> taaksepäin
- Työssä sinua on kohdeltu oikeudenmukaisesti eikä sinulle ole maksettu vähemmän tai kieltäytytty kokonaan palkkaamasta sinua etnisyytesi, sukupuolesi, vammasi tai sairautesi tai seksuaalisen suuntautumisen takia. -> eteenpäin
- Olet saanut työpaikan tai satunnaisia töitä tuttavasi tai perheenjäsenesi ansiosta. -> eteenpäin
- Sinulle on kommentoitu seksuaalista suuntautumistasi tai sukupuoltasi halventavasti. -> taaksepäin
- Et ole koskaan pelännyt tai kohdannut väkivaltaa etnisyytesi, sukupuolesi, seksuaalisen suuntautumisesi tai vammasi takia. -> eteenpäin
- Krooninen sairaus ei ole rajoittanut mahdollisuuksiasi. -> eteenpäin
- Joku on kysynyt sinulta oletko tyttö vai poika. -> taaksepäin
- Loppukuusta sinulla on vielä rahaa. -> eteenpäin
- Pystyt hyödyntämään yhteiskuntasi tarjoamia ilmaisia palveluita, kuten kirjasto ja terveydenhoito. -> eteenpäin
- Joku on selittänyt kiukkuisuuttasi kuukautisilla. -> taaksepäin
- Mahdollisuutesi saada töitä ovat huonommat nimesi takia. -> taaksepäin
- Äidinkieltäsi, uskontoasi ja kulttuuriasi arvostetaan yhteiskunnassasi. -> eteenpäin
- Voit matkustaa minne haluat ilman, että sinun pitää selvittää onko bussi, juna tai lentokone esteetön. -> eteenpäin
- Et löydä kaupasta ihosi värisiä tuotteita, esim. laastaria tai meikkivoidetta. -> taaksepäin
- Et voi mennä uimahalleihin ilman, että sinun pitää miettiä menetkö naisten vai miesten pukuhuoneeseen. -> taaksepäin
- Tulit paikkaan, jossa olet ilman, että sinun piti miettiä rappusia tai kynnyksiä. -> eteenpäin
- Sinulla ei ole ollut taloudellisia vaikeuksia. -> eteenpäin
- Sinulta kysytään usein mistä olet oikeasti kotoisin. -> taaksepäin
- Sinulla on EU-passi. -> eteenpäin
- Et voi asioida viranomaisten luona ilman tulkkia. -> taaksepäin
- Voit kävellä kadulla käsi kädessä rakkaasi kanssa ilman, että kukaan ihmettelee. -> eteenpäin
- Sinun ei tarvitse etsiä tarjouksessa olevia ruokia kaupasta. -> eteenpäin
- Sinua ei pelota iltaisin, kun olet kaupungilla. -> eteenpäin
- Kohtaat epäileviä katseita kadulla. -> taaksepäin
- Kukaan ei ole tytötellyt sinua. -> eteenpäin
- Sinun ei tarvitse jännittää, jos kuljet ison miesjoukon ohitse yöllä. -> eteenpäin
- Sukulaisesi ovat udelleet seksuaalisesta suuntautumisestasi. -> taaksepäin
- Sinulla on koti. -> eteenpäin